TORAH OHR • PARSHAS BEREISHIS • MAAMAR 1

השמים כסאי והארץ הדום רגלי אי זה בית וגו׳

« Les cieux sont Mon trône et la terre est Mon marchepied »

◇

D.ieu, qui n'a ni corps ni lieu, « s'assied » sur la Torah ; Il a Son « pied » — le peuple juif — élevé sur le « marchepied » des mitsvot pratiques, et Il est « logé » dans la prière ; chacun de ces aspects est attiré vers le bas par le service propre de la personne, depuis la contemplation et l'amour jusqu'aux actes et à l'annulation de soi (bitoul).

DÉDIÉ EN L'HONNEUR DE

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל

Le père du Rabbi, Reb Lévi Its'hak

L'IDÉE CENTRALE

D.ieu, qui n'a ni corps ni lieu, «s'assied» sur la Torah ; Il a Son «pied» — le peuple juif — élevé sur le «marchepied» des mitsvot pratiques, et Il est «logé» dans la prière ; chacun de ces aspects est attiré vers le bas par le service propre de la personne, depuis la contemplation et l'amour jusqu'aux actes et à l'annulation de soi (bitoul).

Chaque section : l'hébreu, puis la traduction, puis une courte explication sous un filet doré. Les petits chiffres dans l'hébreu renvoient aux notes de la fin.

LE MAAMAR EN BREF

Le maamar demande comment D.ieu, qui n'a ni corps ni place dans l'espace, peut avoir un trône et un marchepied. Les «cieux» — feu et eau — sont la Torah. Une personne «fait» la Torah : la contemplation du Chema (shem ayin) montre que tout, dans les mondes, n'est qu'un «nom», une lueur ; l'âme aspire alors à D.ieu Lui-même. Cet amour, un éveil d'en bas, attire la Lumière infinie (Or Ein Sof) dans la Torah et fait descendre celle-ci de son niveau antérieur aux mondes jusque dans les 613 mitsvot. La Torah est ainsi un «trône» sur lequel la volonté et la sagesse de D.ieu s'abaissent jusque dans les mitsvot concrètes. La «terre» désigne les mitsvot concrètes, avant tout la tsedaka, qui élèvent le «pied», le peuple juif ; puisque «leur fin est enchâssée dans leur commencement», le niveau le plus bas devient la tête, et les actes d'une personne élèvent ses émotions jusqu'à son intellect. Le ciel et la terre désignent aussi la Torah écrite et la Torah orale. La «maison» est la prière : en s'inclinant et par le bitoul, elle attire vers le bas la lumière enveloppante, au-delà de ce que le cœur et l'esprit peuvent contenir, une lumière qui ne tient pas compte des fautes de la personne.

PLAN

1 **La question et la Torah comme «ciel»** ¶1

Comment le D.ieu sans corps peut-Il avoir un trône ? La Torah vient du ciel et, comme le shamayim [les cieux], elle est faite de feu et d'eau.

2 **Une personne façonne la Torah par la contemplation et l'amour** ¶2–4

La miséricorde accorde la compréhension ; le Chema enseigne que les mondes ne contiennent qu'un «nom» de D.ieu ; cela éveille l'amour de D.ieu Lui-même, qui attire la Lumière infinie dans la Torah et la fait descendre jusque dans les mitsvot.

3 **La Torah comme trône de D.ieu** ¶5

À travers Moshe, la Torah descend ; comme lorsqu'on s'assied, elle abaisse la «tête» de D.ieu — Sa volonté et Sa sagesse — jusque dans les mitsvot concrètes.

4 **Le marchepied : élever le pied** ¶6–10

Le peuple juif est le «pied» de D.ieu ; dans la lumière qui remonte, ce «pied» devient la «tête». Les mitsvot concrètes, en particulier la tsedaka, élèvent les émotions dans la sagesse, dans les mondes supérieurs comme dans l'âme humaine, afin que l'amour perdure.

5 **Le ciel et la terre dans la Torah** ¶11

La Torah écrite est le ciel, venant d'en haut ; la Torah orale est la terre, qui saisit la volonté de D.ieu d'en bas ; trois choses sont appelées «terre».

6 **La maison : la prière** ¶12–14

La prière, accompagnée d'inclinaisons et de bitoul, attire vers le bas la lumière qui entoure les mondes, au-delà de ce que le cœur et l'esprit peuvent contenir, et qui est présente sans égard aux fautes de la personne.

NOTIONS CLÉS

Les lumières qui remplissent et entourent les mondes ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין

La lumière qui remplit tous les mondes (memalé kol almin), vivifiant chacun selon sa mesure, n'est qu'un «nom», une lueur ; la lumière qui entoure tous les mondes (sovev kol almin) dépasse toute saisie et ne peut qu'entourer la personne.

L'éveil d'en bas אתערותא דלתתא

L'amour et le service de l'homme, qui attirent une réponse divine : «un esprit attire un esprit».

Leur fin est enchâssée dans leur commencement נעוץ סופן בתחלתן

Dans la lumière qui remonte, le niveau le plus bas est le plus élevé ; ainsi, le «pied» — le peuple juif et ses actes matériels — devient la «tête».

Intégrer les émotions à l'intellect התכללות המדות בשכל

Les émotions séparées de la compréhension sont éphémères ; élevées dans l'intellect, elles deviennent stables et s'élèvent.

Le bitoul dans la prière ביטול

S'incliner devant D.ieu comme devant un roi si exalté qu'on ne peut s'approcher de Lui ; cela attire la lumière qui entoure les mondes, que la Torah et les mitsvot ne peuvent atteindre.

SECTION 1 • ¶1

La question et la Torah comme « ciel »

1 השמים כסאי[1,2] והארץ הדום רגלי אי זה בית וגו'. להבין איך שייך עליו יתי לומר כסאי[3] והדום רגלי.

« Les cieux sont Mon trône et la terre est Mon marchepied ; quelle maison… », etc. [Il nous faut] comprendre en quel sens il convient de dire de Lui, béni soit-Il : « Mon trône » et « Mon marchepied ».

> Le maamar s'ouvre sur un verset d'Isaïe et soulève une difficulté : un trône et un marchepied appartiennent à quelqu'un qui a un corps et siège en un lieu. Comment de telles expressions peuvent-elles s'appliquer à D.ieu ?

שהרי אין לו דמות הגוף[4,5] ואינו בגדר מקום וכמ"ש הנה מקום אתי[6,7] שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו.[8,9]

Car Il n'a aucune forme corporelle et ne relève pas de la catégorie de l'espace, comme il est écrit : « Voici, il y a un lieu auprès de Moi » : car Il est le lieu du monde, et le monde n'est pas Son lieu.

> D.ieu n'a aucune forme corporelle (comme l'énonce le poème Yigdal, fondé sur Maïmonide) et ne se trouve pas dans l'espace. Le Midrach comprend « Voici, il y a un lieu auprès de Moi » comme signifiant que D.ieu contient le monde, et non que le monde Le contient ; un « trône » ne peut donc pas être pris au sens littéral.

אך להבין הענין כי הנה התורה היא מן השמי' כמ"ש כי מן השמים דברתי[10] וגו'

Mais, pour comprendre la chose, voici : la Torah vient du ciel, comme il est écrit : « Car c'est du ciel que J'ai parlé », etc. ;

> La réponse commence par la Torah, que D.ieu a donnée « du ciel ». L'Alter Rebbe montrera que les « cieux » qui sont le trône de D.ieu sont la Torah.

דהיינו שהיא בחי' שמים כי שמים אש ומים.[11,12] וכך גבי התורה כתיב מימינו אש דת למו.[13]

c'est-à-dire qu'elle est du niveau du « ciel », car shamayim (ciel) est feu et eau. De même, au sujet de la Torah, il est écrit : « De Sa droite, une loi de feu pour eux. »

> Les Sages interprètent shamayim (ciel) comme une fusion de esh (feu) et de mayim (eau). La Torah est elle aussi un mélange des deux, car elle vient « de Sa droite » (la droite est la bonté, comme l'eau) sous la forme d'une « loi de feu » (le feu représente la rigueur).

SECTION 2 • ¶2–4

Une personne façonne la Torah par la contemplation et l'amour

2 והנה כתיב ושמרתם את חוקתי[14] ועשיתם אתם[15] אתם כתיב שהאדם הוא העושה את התורה. וכך אנו מבקשים[16] בברכת אהבת עולם אהבתנו כו׳ לשמור ולעשות ולקיים

Or, il est écrit : « Vous garderez Mes statuts et les ferez (osam) » ; atem (« vous ») est écrit : c'est l'homme qui fait (ha'oseh) la Torah. Ainsi demandons-nous dans la bénédiction : « D'un amour éternel, Tu nous as aimés », etc. : « pour garder, faire (la'asos) et accomplir (lekayem). »

> Dans le verset, « les accomplir » (osam) est écrit sans vav, si bien qu'on peut aussi le lire atem, « vous » ; le Midrash (Vayikra Rabbah 35:7, à propos des mêmes mots en Lévitique 26:3) comprend cela ainsi : « Je considère cela comme si vous les aviez faits », et même « comme si vous vous étiez faits vous-mêmes ». L'Alter Rebbe en déduit que l'homme « fait » (oseh) la Torah, la faisant advenir. La bénédiction matinale qui précède le Chema demande que nous puissions « garder, faire et accomplir ».

תחלה לעשותה ואח״כ לקיימה[17] והיינו ע״י אב הרחמן[18] רחם עלינו ותן בלבנו בינה[19,20] שמבחינת רחמים עליונים נמשך בינה והתבוננות בלב להיות בה ועל ידה עשיית והתהוות התורה.

D'abord la faire, puis l'accomplir. Et cela se fait par « Père miséricordieux, prends pitié de nous et mets la compréhension (Bina) dans nos cœurs » : car, du niveau de la miséricorde suprême, Bina et la contemplation sont attirées dans le cœur, afin que la Torah y soit faite et y advienne, et cela par son intermédiaire.

> L'ordre importe : la'asos, « faire », signifie aussi « créer » ; la Torah est donc d'abord « faite », amenée à l'existence, et seulement ensuite « accomplie » (lekayem, littéralement « établir ») dans la pratique. La même bénédiction demande au « Père miséricordieux » de « mettre la compréhension dans nos cœurs » : de la miséricorde suprême de D.ieu vient Bina, la compréhension et la contemplation du cœur, par lesquelles la Torah est « faite ».

3 וכיצד תהי׳ [תהיה] התבוננות זו מבואר בק״ש [בקריאת שמע] שמע לשון הבנה[21] והבנה זו היא בתיבת שמע עצמה

Et la manière dont cette contemplation doit s'effectuer est exposée dans la lecture du Chema : Chema est une expression de compréhension, et cette compréhension se trouve dans le mot Chema lui-même ;

> La contemplation qui « fait » la Torah est explicitée dans le Chema. Chema signifie non seulement « entendre », mais aussi « comprendre » (la note de Kehot cite la réponse du jeune Shmuel : « Parle, car ton serviteur entend », I Samuel 3:10), et le mot lui-même contient ce qu'il faut comprendre.

כי שמע שם ע'[22] פי' כי ע"ין רבתי היא בחינת לך ה'[23] הגדולה והגבורה וכו'

car Chema est shem ayin [«nom de la lettre ayin»]. Autrement dit, l'ayin agrandi correspond au niveau de «À Toi, Havaya, la grandeur et la puissance», etc.,

> Chema se décompose en shem («nom») et ayin, la lettre dont la valeur numérique est soixante-dix et qui est écrite en grand dans le texte de la Torah consacré au Chema. L'ayin agrandi représente «À Toi, Havaya, la grandeur et la puissance…» : les sept attributs émotionnels de D.ieu, chacun comprenant dix, soit soixante-dix.

ז' מדות עליונות שהם בחינת לך דהיינו שהם בטלים אליו ונכללים במקורן שעדיין אינן בבחינת המשכה והתפשטות למטה להיות עולים בשם גדולה וגבורה וכו' ואזי נקרא בשם ע' רבתי

les sept attributs supérieurs, qui relèvent de l'aspect exprimé par «À Toi» : c'est-à-dire qu'ils s'annulent devant Lui et sont inclus dans leur source, sans être encore dans un état de descente et de déploiement vers le bas, de sorte à être désignés sous les noms de grandeur, de puissance, etc. ; il est alors appelé l'ayin agrandi.

> «À Toi» signifie que, dans leur source, ces attributs s'annulent entièrement devant D.ieu et ne se déploient pas encore vers le bas pour devenir des qualités distinctes, telles que la grandeur et la puissance, qui agissent sur le monde. Dans cet état caché, ils sont appelés l'«ayin agrandi».

והמשכה שנמשך ומתפשט למטה הוא רק בחינת שם לבד[24] שהוא הארה בעלמא

Et l'effusion qui descend et se répand vers le bas n'est que le niveau d'un «nom», un simple reflet,

> Ce qui se répand vers le bas dans le monde n'est qu'un «nom» : de même qu'un nom n'est pas la personne, mais seulement la manière dont les autres l'appellent, il n'est qu'un simple reflet de la source.

וכמאמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד שאין זו אלא מבחינת שם ומדת מלכותו ית' כי מלכותך מלכות כל עולמים[25] כתיב.

comme dans la formule : «Béni soit le nom de la gloire de Son royaume à jamais» ; cela ne relève que du niveau du «nom» et de Son attribut de Mal'hout (souveraineté), béni soit-Il, car il est écrit : «Ta royauté est une royauté sur tous les mondes.»

> C'est pourquoi nous disons : «Béni soit le nom de la gloire de Son royaume» : ce qui atteint le monde n'est que le «nom», l'attribut de Mal'hout (souveraineté), comme le dit le verset : «Ta royauté est une royauté sur tous les mondes.»

4 וזהו ענין בינה להבין דבר מתוך דבר[26] פי׳ תוך דבר נקרא בחינת ממלא כל עלמין שהיא בחינת שם דהיינו בחינת זיו והארה הנמשך תוך עלמין.

Et telle est la signification de Bina (compréhension) : comprendre une chose à partir de l'intérieur d'une autre. Autrement dit, « à l'intérieur » d'une chose désigne le niveau de la lumière qui remplit tous les mondes (memalé kol almin), qui est le niveau d'un « nom », c'est-à-dire un rayonnement et un éclat qui se déploient à l'intérieur des mondes.

> Bina est traditionnellement définie comme le fait de « comprendre une chose à partir de l'intérieur d'une autre ». Ici, « à l'intérieur » désigne memalé kol almin, la lumière qui pénètre dans chaque monde et lui donne vie — laquelle n'est que le « nom », un rayonnement de D.ieu.

וצריך להבין מזה שאינו אלא זיו כנ״ל שהוא ית׳ הוא הסובב כל עלמין ולית מחשבה כו׳[27] ולאו מכל מדות אלין כלל[28]

Il faut comprendre à partir de cela qu'il ne s'agit que d'un rayonnement, comme dit plus haut : Lui, béni soit-Il, est Celui qui entoure tous les mondes (sovev kol almin), et « aucune pensée [ne peut Le saisir] », etc., et [Il n'est] « nullement de ces attributs ».

> À partir de cette lumière intérieure, il faut déduire ce qui se trouve au-delà d'elle : si tout cela n'est qu'un éclat, D.ieu Lui-même entoure tous les mondes (sovev kol almin), au-delà de toute appréhension — comme le dit Tikkunei Zohar : « aucune pensée ne peut Te saisir », et Il n'est « nullement de ces attributs ».

וע״י זה נמשך להיות ואהבת את הוי״ה אלקיך ממש לדבקה בו ית׳ באי״ס ב״ה ממש כמ״ש מי לי בשמים[29] ועמך לא חפצתי וגו׳

Et grâce à cela, il en vient à y avoir « Et tu aimeras Havaya, ton D.ieu » — véritablement : s'attacher à Lui, béni soit-Il, à l'Infini (Ein Sof), béni soit-Il, véritablement, comme il est écrit : « Qui ai-je au ciel ? Et à part Toi, je ne désire rien », etc. ;

> Cette contemplation mène à « Tu aimeras Havaya, ton D.ieu » dans son plein sens : le désir de s'attacher à l'Infini Lui-même, et non à l'une de Ses révélations. C'est le cri du Psalmiste : « Qui ai-je au ciel ? À part Toi, je ne désire rien. »

שיהי׳ [שיהיה] רק חפצו ורצונו שהוי״ה אור א״ס ב״ה עצמו יהיה אלקיך שורה בקרבך דהיינו שיהא גילוי אור א״ס ב״ה עצמו על נפשו

de sorte que son seul désir et sa seule volonté soient que Havaya, la Lumière infinie (Or Ein Sof), béni soit-Il, Lui-même, soit « ton D.ieu », résidant en toi ; c'est-à-dire qu'il y ait une révélation de la Lumière infinie, béni soit-Il, Lui-même, sur son âme.

> Celui qui aime désire que Havaya — la Lumière infinie elle-même — devienne « ton D.ieu », qu'elle soit sienne, réside en lui et se révèle dans son âme.

והיינו ע״י בכל לבבך שהוא כמ״ש אם ישים אליו לבו[30] רוחו ונשמתו אליו יאסף כי רוח אייתי רוח[31] ואמשיך רוח שע״י רוח האדם העולה למעלה שישים אליו

Et cela se réalise par «de tout ton cœur», selon ce qui est écrit : «S'il tourne son cœur vers Lui, Il recueillera auprès de lui Son esprit et Son souffle» ; car «un esprit attire un esprit et fait descendre un esprit» : par l'esprit de l'homme qui s'élève vers le haut, lorsqu'il «tourne [son cœur] vers Lui»,

> Cela se réalise «de tout ton cœur». L'Alter Rebbe lit ainsi le verset de Job : lorsqu'une personne tourne son cœur vers D.ieu, D.ieu recueille Son esprit auprès d'elle. Le principe du Zohar est qu'«un esprit attire un esprit» : un éveil d'en bas de la part de l'homme attire une réponse divine.

דהיינו שלבבו יכסף לדבקה בו ית׳ ולהמשיך בחי׳ גילוי אלהותו ית׳ על נפשו ותוך נפשו.

c'est-à-dire lorsque son cœur aspire à s'attacher à Lui, béni soit-Il, et à attirer une révélation de Sa divinité, béni soit-Il, sur son âme et à l'intérieur de son âme,

> «Tourner son cœur vers Lui» signifie aspirer de tout son cœur à s'attacher à D.ieu et à ce que Sa divinité se révèle sur son âme et en elle.

אזי רוחו ונשמתו מבחינת סובב כל עלמין אליו יאסף להיות מתאסף השראתו אצלו בקרב איש ולב עמוק[32]

alors «Son esprit et Son souffle», du niveau de la lumière qui entoure tous les mondes, «Il les recueillera auprès de lui», afin que Sa présence se rassemble auprès de lui, «au sein de l'homme et d'un cœur profond».

> Alors, l'«esprit et le souffle» de D.ieu, issus du niveau qui entoure les mondes et les transcende, sont recueillis auprès de la personne et résident avec elle, «au sein de l'homme et d'un cœur profond».

ומזה נמשך להיות והיו הדברים האלה אשר אנכי[33] מי שאנכי[34] מצוך כו׳ שע״י זה נמשך גילוי אלהותו והתהוות התורה בבחינת שמים אש ומים.

Et de cela découle : «Et ces paroles que Moi (Anochi) — Celui que Je suis — t'ordonne», etc. ; car grâce à cela, une révélation de Sa divinité est attirée vers le bas, ainsi que la venue à l'existence de la Torah au niveau du «ciel», du feu et de l'eau.

> Vient ensuite le verset suivant du Chema : «Et ces paroles que Moi (Anochi) t'ordonne». Anochi signifie l'être même de D.ieu, «qui Je suis». Par l'amour, la divinité se révèle et la Torah vient à l'existence sous la forme du «ciel», du feu et de l'eau.

כי הנה התורה קדמה אלפים שנה לעולם[35] פי' עולם נקרא בחינת אש ומים[36] והתורה גבהה מעלתה מאד בבחינת אלפים שנה שהם למעלה מבחינת עולם וכדי שתמשך לבחינת עולם

Car la Torah a précédé le monde de deux mille ans. C'est-à-dire que «monde» désigne le niveau du feu et de l'eau, tandis que la Torah se situe à un niveau extrêmement élevé, celui des «deux mille ans», qui se trouve au-dessus du niveau du «monde» ; et afin qu'elle soit attirée jusqu'au niveau du «monde»,

> Le Midrash dit que la Torah existait deux mille ans avant le monde. «Monde» désigne ici le feu et l'eau, les attributs — bonté et retenue — qui édifient les mondes, tandis que les «deux mille ans» de la Torah représentent un niveau très supérieur au monde. Il faut néanmoins faire descendre la Torah jusqu'au niveau du «monde».

דהיינו להיות מימינו אש כו' שהוא רמ"ח מצות עשה שמימין ושס"ה מצות לא תעשה משמאל כו'

à savoir qu'il y ait «De Sa droite, le feu», etc., ce qui correspond aux 248 commandements positifs, qui relèvent de la droite, et aux 365 interdictions, de la gauche, etc. —

> Cette descente est exprimée par «De Sa droite, le feu» : les 248 commandements positifs de la Torah correspondent au côté droit — la bonté — et ses 365 interdictions au côté gauche — la retenue.

הנה המשכה זו היא על ידי אתערותא דלתתא בואהבת בכל לבבך רוח אייתי רוח ואמשיך רוח

cette descente s'opère par un éveil d'en bas, dans «Et tu aimeras… de tout ton cœur» : «un esprit suscite un esprit et attire un esprit».

> Ce qui fait descendre la Torah, c'est l'éveil d'en bas — aimer D.ieu de tout son cœur — car «un esprit suscite un esprit».

וע"י זה ודברת בם[37] ודברת לשון הנהגה והמשכה דהיינו להיות המשכת אור א"ס ב"ה בתורה.[38]

Et par cela, «et tu en parleras» : vedibarta («et tu parleras») est une expression qui désigne le fait de conduire et de faire descendre, c'est-à-dire de faire descendre la Lumière infinie (Or Ein Sof), béni soit-Il, dans la Torah.

> Vient alors «et tu en parleras» : le mot désignant «parler» (dibbur) signifie aussi «conduire», comme dans «Il conduit (yadber) les peuples sous nos pas» (Psaumes 47:4). Prononcer des paroles de Torah fait descendre l'Or Ein Sof dans la Torah.

SECTION 3 • ¶5

La Torah comme trône de D.ieu

5 וזהו ענין וידבר[39] ה׳ אל משה שהמשכת הוי״ה להיות התורה צריך להיות המשכה תחלה לבחינת משה שהוא[40] מבחינת כי מן המים משיתיהו.[41]

Et c'est là le sens de « Havaya parla à Moshe » : la descente du Nom Havaya, nécessaire pour que la Torah soit, doit d'abord atteindre le niveau de Moshe, qui relève de « car je l'ai tiré de l'eau ».

> La Torah parvient au monde par l'intermédiaire de Moshe. Le verset dit « Havaya parla à Moshe », avec le Nom Havaya ; la descente de Havaya dans la Torah passe donc d'abord par Moshe. Son nom vient de « je l'ai tiré de l'eau », et l'eau de la Torah est 'Hokhma (sagesse) (paragraphe 11) : Moshe est ainsi le canal de la sagesse divine.

וזהו השמים כסאי שהשמים היא התורה הרי היא כסא ע״ד[42] משל שנעשה לשבת וישיבה זו היא השפלה לגבי עמידה שכשהאדם עומד הנה הוא בעל קומה וראשו ומוחו גבוהים מעל הארץ וע״י ישיבה נשפל קומתו.

Et c'est là le sens de « Les cieux sont Mon trône » : les cieux sont la Torah, et celle-ci est un trône — par analogie — conçu pour qu'on s'y assoie. Or, la position assise est un abaissement par rapport à la station debout : lorsqu'un homme se tient debout, il a toute sa stature, et sa tête ainsi que son cerveau se trouvent haut au-dessus du sol ; en s'asseyant, sa stature s'abaisse.

> Le verset est maintenant expliqué : « Les cieux », c'est-à-dire la Torah, sont le « trône » de D.ieu. Un trône abaisse celui qui s'y assied : debout, sa tête se trouve haut au-dessus du sol, tandis qu'assis, sa stature s'abaisse.

כך התורה נעשה כסא לאור א״ס ב״ה לבחינת ראשו שהיא בחינת רצונו וחכמתו ובינתו

Ainsi, la Torah devient un trône pour la Lumière infinie (Or Ein Sof), béni soit-Il, destiné au niveau de Sa « tête », c'est-à-dire à Sa volonté, à Sa sagesse et à Son entendement ;

> De même, la Torah est un « trône » sur lequel la « tête » de D.ieu — Sa volonté, Sa sagesse et Son entendement — « s'assied », c'est-à-dire s'abaisse.

דאנת חכים[43] ולא בחכמה ידיעא ומבין ולא בבינה ידיעא[44] ובתורה יורדים ומשתלשלים חכמתו ובינתו בדברים גשמיים כתפילין וציצית וצדקה ותרומות ומעשרות וקרבנות[45] כו׳:

car « Tu es sage, mais non d'une sagesse connaissable, et [Tu] comprends, mais non d'une compréhension connaissable » ; et, dans la Torah, Sa sagesse et Son entendement descendent et se déploient, étape après étape, dans des réalités matérielles, telles que les tefillin, les tsitsit, la charité, les teroumot [prélèvements consacrés] et les dîmes, ainsi que les sacrifices, etc.

> Les Tikkunei Zohar disent de D.ieu : « Tu es sage, mais non d'une sagesse connaissable ; Tu comprends, mais non d'une compréhension connaissable. » Pourtant, par l'intermédiaire de la Torah, cette sagesse inconnaissable descend et se revêt de mitsvot matérielles : les tefillin, les tsitsit, la charité, les teroumot et les dîmes, les sacrifices.

SECTION 4 • ¶6–10

Le marchepied : élever le pied

6 והארץ הדום רגלי. הדום בלשון הפסוק הוא כמו שרפרף בלשון הגמרא שהוא ג״כ כסא קטן.

« Et la terre est le marchepied de Mes pieds. » Hadom (marchepied), dans le langage du verset, correspond à shrafraf (petit siège) dans le langage de la Gemara, qui est également un petit siège.

> Voici maintenant la seconde moitié du verset : « la terre est le marchepied de Mes pieds ». Le mot biblique hadom est ce que le Talmud appelle shrafraf : un petit siège.

והוא מה שמעמידין תחת רגלי היושב להגביה הרגל מעל הארץ וע״ז אמרו בגמ׳ [בגמרא] על פסוק כרסון רמיו אחד לכסא ואחד לשרפרף. כסא הוא הגדול שיושבין עליו ושרפרף הוא הקטן שמעמידין תחת הרגלים.[46]

C'est ce que l'on place sous les pieds de celui qui est assis, afin de les élever au-dessus du sol. À ce sujet, la Gemara dit, à propos du verset « des trônes furent installés » : un pour le trône et un pour le marchepied. Le trône est le grand siège sur lequel on s'assied, et le marchepied est le petit siège que l'on place sous les pieds.

> Un marchepied élève les pieds de celui qui est assis. La Gemara interprète le pluriel « trônes » dans la vision de Daniel comme désignant un trône et un marchepied.

7 והענין כי הנה[47] כנסת ישראל נקרא רגל כמ״ש בנים אתם לה׳ אלקיכם וברא כרעא דאבוה[48,49]

Et voici l'explication : la Communauté d'Israël est appelée « pied », comme il est écrit : « Vous êtes les enfants de Havaya, votre D.ieu », et « un fils est la jambe de son père ».

> Pourquoi la terre est-elle le « marchepied » de D.ieu ? Parce que le peuple juif est appelé le « pied » de D.ieu : ses membres sont Ses enfants, et l'expression talmudique dit qu'« un fils est la jambe de son père », c'est-à-dire un prolongement de son père.

והנה כמו ע״ד משל שנמצא מעלה יתירה ברגל מה שאין בראש שהרגלים הם המהלכים והם נושאים את הראש ומוליכין אותו למחוז חפצו ונמצא הראש צריך להרגל

Or, à titre d'analogie, le pied possède un avantage supplémentaire que la tête n'a pas : ce sont les pieds qui marchent ; ils portent la tête et la conduisent à la destination qu'elle désire atteindre. Ainsi, la tête a besoin du pied.

> À certains égards, le pied est supérieur à la tête : les pieds portent la tête et l'amènent là où elle veut aller, de sorte que la tête a besoin d'eux.

וגם גידי הראש וחיותו שהדם הוא הנפש[50] הם ברגלים וכשמקיזין דם מהרגל מתרפא הראש ומתקיים

De plus, les veines de la tête et sa force vitale — car « le sang est l'âme » — se trouvent dans les pieds ; et lorsque l'on prélève du sang du pied, la tête est guérie et préservée.

> En outre, les veines qui alimentent la tête passent par les pieds, et « le sang est l'âme », c'est-à-dire sa vie. Ainsi, une saignée au pied — un remède de l'époque — pouvait guérir la tête.

וכן כמה רפואות יש שעושין ברגלים[51] ומתרפא הראש ובבחינה זו נקרא הרגל ראש[52] והראש רגל שהוא למטה מהרגל במדרגה זו.[53]

De même, plusieurs remèdes sont appliqués aux pieds, et la tête est guérie. À cet égard, le pied est appelé tête et la tête pied, car, à ce degré, la tête se trouve au-dessous du pied.

> D'autres remèdes appliqués aux pieds guérissent également la tête. À cet égard, le pied est la « tête » et la tête le « pied », puisque la tête dépend du pied.

8 וכך הוא למעלה על ידי התכללות המשכות המדרגות נעוץ תחילתן בסופן[54] וסופן בתחילתן[55] אור ישר ואור חוזר[56]

Ainsi en est-il aussi en haut : par l'inclusion mutuelle des effusions des niveaux, « leur commencement est enchâssé dans leur fin et leur fin dans leur commencement » — la lumière directe et la lumière de retour.

> L'analogie du pied est maintenant appliquée aux niveaux spirituels. Puisque les niveaux sont inclus les uns dans les autres, le principe du Sefer Yetzirah s'applique : « leur commencement est enchâssé dans leur fin et leur fin dans leur commencement ». La Kabbale appelle les deux directions « lumière directe » et « lumière de retour ».

אור ישר נקרא מלמעלה למטה כל מה שלמעלה הוא העליון ואור חוזר ממטה למעלה כל מה שלמטה הוא העליון וזהו נעוץ תחילתן בסופן שסופן הוא תחילתן שבחינת הרגל נקרא ראש.

La lumière directe va du haut vers le bas, [où] ce qui est plus haut est supérieur ; la lumière de retour va du bas vers le haut, [où] ce qui est plus bas est supérieur. Et c'est là « leur commencement est enchâssé dans leur fin » : leur fin est leur commencement, car le niveau du pied est appelé tête.

> La lumière directe descend d'en haut, et en elle ce qui est plus haut est supérieur ; la lumière de retour s'élève d'en bas, et en elle ce qui est plus bas est supérieur. Ainsi, la fin est aussi un commencement : le « pied » devient la « tête ».

וישראל נקראו ראשית[57, 58, 59] וכתיב וירא ראשית לו[60, 61] ועי״י אתערותא דלתתא נעשה למעלה תיקון אורות עליונים וזהו שמצינו במשה שבחטא העגל נטלו ממנו אלף אורות (ובשבת חוזרין[62] ונותנין אליו במתנה וזהו ישמח משה במתנת חלקו)[63]

Israël est qualifié de « premier » (reishit), et il est écrit : « Il vit pour lui le premier. » Et, par l'éveil d'en bas, il se produit en haut une rectification des lumières supérieures. C'est ce que nous trouvons au sujet de Moshe : lors de la faute du Veau d'or, mille lumières lui furent retirées (et, le Chabbat, elles lui sont rendues en cadeau ; c'est là « Moshe se réjouit du don de sa portion ») ;

> Israël est appelé reishit, « premier » — un mot apparenté à rosh, « tête » — bien qu'il soit le « pied » ; et le Midrash interprète « Il vit pour lui le premier » comme se rapportant à Moshe. Leur service d'en bas répare les lumières d'en haut. Moshe en est un exemple : lors de la faute du Veau d'or, il perdit mille lumières, qui lui sont rendues chaque Chabbat (dans la prière du Chabbat : « Moshe se réjouit du don de sa portion »).

ועל זה רמזו רז״ל [רבותינו זכרונם לברכה] במ״ש ע״פ לך רד[64,65] רד מגדולתך כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל

Et nos Sages ont fait allusion à cela dans leurs paroles au sujet du verset « Va, descends » : « Descends de ta grandeur ; t'ai-je donné de la grandeur autrement que pour Israël ? »

> Le Talmud rapporte que D.ieu dit à Moshe après la faute : « Descends de ta grandeur ; t'ai-je donné de la grandeur autrement que pour Israël ? »

והיינו לפי שהיו ישראל בבחינת הרגל שלו וכמ״ש שש מאות אלף רגלי העם[66] אשר אנכי בקרבו[67] והם היו לו בחינת מקיף ובחינת ראש אף שהם היו לו בבחינת רגל ודאי.

C'est parce qu'Israël se trouvait au niveau de son « pied », comme il est écrit : « Six cent mille hommes à pied (raglei) sont le peuple au milieu duquel je suis » ; ils représentaient pour lui le niveau de l'enveloppement et le niveau de la tête, bien qu'ils fussent certainement pour lui au niveau du pied.

> La grandeur de Moshe dépendait d'Israël, car ils étaient son « pied » : il les désigna lui-même comme « six cent mille hommes à pied » (raglei, littéralement « pieds »), le peuple au milieu duquel il se trouvait. Bien qu'ils fussent ses pieds, ils étaient aussi pour lui sa lumière enveloppante et sa tête.

וכך הוא בכל ישראל ע״י שמתקן מעשיו שהם בכח המעשה בעשי׳ [בעשיה] גשמיות בבחי׳ רגלים נעשה מוחו ולבו זכים[68] אלף פעמים ככה.[69]

Ainsi en est-il de chaque Juif : en rectifiant ses actes, qui relèvent du pouvoir de l'action, de l'agir physique, au niveau des pieds, son cerveau et son cœur deviennent mille fois plus purs.

> Il en va de même pour chaque Juif : ses actes pratiques, les « pieds » de son âme, lorsqu'ils sont rectifiés, purifient son esprit et son cœur mille fois davantage.

9 והנה להיות הדום לבחינת רגל שהוא בחינת כנסת ישראל דהיינו להגביהי׳ [להגבייהה][70] ולהעלותה ממטה למעלה הוא ע״י בחי׳ הארץ שהם מצות מעשיות וכללותן היא הצדקה

Or, pour qu'il y ait un « marchepied » pour le niveau du pied, qui est le niveau de la Communauté d'Israël — c'est-à-dire pour l'élever et la faire monter de bas en haut — cela se fait par le niveau de la « terre », qui correspond aux mitsvot pratiques, et leur expression générale et collective est la charité.

> Voici maintenant le « marchepied » lui-même : il élève le « pied », le peuple juif. Ce qui l'élève, c'est la « terre », les mitsvot pratiques, dont l'expression générale et collective est la charité.

ועל זה נאמר צדקה תרומם גוי[71] תרומם ממטה למעלה והגבהה והעלאה זו היא בבחינת גוי שהם אותיות ג'[72] ו' י' דהיינו העלאת המדות שנחלקין דרך כלל לג' בחינות חסד דין רחמים[73,74]

Et c'est à ce sujet qu'il est dit : « La charité élève une nation (goy) » : elle l'élève de bas en haut. Cette élévation est au niveau du goy, dont les lettres sont gimmel, vav, yud ; c'est-à-dire l'élévation des attributs, qui se répartissent généralement en trois niveaux : bonté, jugement et miséricorde.

> Les Proverbes disent : « La charité élève une nation (goy). » Le mot goy s'écrit avec les lettres gimmel, vav, yud. Ses lettres évoquent le processus suivant : les attributs émotionnels, qui se répartissent en trois groupes — bonté, jugement et miséricorde — sont élevés.

(כי נה"י [נצח הוד יסוד] אינו אלא התפשטות חג"ת [חסד גבורה תפארת][75] וענפיהן) והתעלותן היא לבחינת יו"ד שהיא בחינת החכמה ע"י הוא"ו שהוא הממשיך ומחבר המחשבה כו'

(car Netsa'h (victoire), Hod (splendeur) et Yessod (fondement) ne sont que le prolongement de 'Hessed (bonté), Guevoura (retenue) et Tiferet (beauté), ainsi que de leurs ramifications) ; et leur élévation les mène au niveau du yud, qui est le niveau de 'Hokhma (sagesse), par l'intermédiaire du vav, qui fait descendre et relie la pensée, etc.

> (Les trois Séfirot inférieures, Netsa'h, Hod et Yessod, ne sont que des prolongements des trois premières.) Les trois (gimmel) s'élèvent jusqu'au yud, qui représente 'Hokhma, par l'intermédiaire du vav, une ligne droite qui relie la pensée et la fait descendre.

ככה ממש נעשה למטה בנפש האדם העלאת המדות בשכלו ובינתו כי כשהמדות נפרדות מהשכל הם נחשבות לדבר בפני עצמו.

Il en va exactement de même, en bas, dans l'âme de l'homme : les attributs sont élevés dans son intellect et sa compréhension. Car lorsque les attributs sont séparés de l'intellect, ils sont considérés comme une chose en soi.

> La même chose se produit chez l'homme : ses émotions sont élevées dans son esprit. Lorsque les émotions sont coupées de la compréhension, elles constituent une force distincte qui agit de son propre chef.

10 ולכן יש לך אדם שמתעורר לבו בשעת התפלה וכיוצא בה שאז היא שעת גדלות המוחין ואח״כ חולפת ועוברת האהבה ופונה לדרכו מהיפך להיפך באין מבין כי הם שני הפכים

C'est pourquoi l'on trouve une personne dont le cœur s'éveille au moment de la prière et dans des circonstances semblables, car c'est alors un moment de gadlus hamochin (élargissement de l'intellect) ; ensuite, l'amour passe et s'en va, et elle reprend son chemin, passant d'un extrême à l'autre, sans comprendre que ce sont deux contraires.

> Cela décrit une expérience familière : pendant la prière, lorsque l'intellect s'élargit par la contemplation, le cœur d'une personne s'éveille à l'amour de D.ieu ; ensuite, ce sentiment disparaît et elle reprend son chemin, passant d'un extrême à l'autre sans remarquer que ces deux états sont contraires.

והיינו מפני שהמדות נפרדים מהשכל משא״כ בהתכללותן כו׳ והרי אז הוא עילוי המדות ביתר שאת שנעשו בחינת מוחין

Cela s'explique par le fait que les attributs émotionnels (midot) sont séparés de l'intellect ; en revanche, lorsqu'ils sont intégrés les uns aux autres, etc., les attributs s'élèvent alors à un degré bien supérieur, car ils sont devenus un niveau de l'intellect (mo'hin).

> Cela se produit parce que ses émotions n'étaient pas intégrées à sa compréhension. Lorsque les émotions sont intégrées à l'intellect, elles sont élevées à un degré bien supérieur, devenant elles-mêmes de « l'intellect », et elles perdurent ainsi.

וזהו בכל נפשך[76] דהיינו בכל כחות הנפש אפילו בבחינת רגל שגם בחינת הרגל תרום ותגביה:[77]

C'est là le sens de « de toute ton âme » : avec toutes les forces de l'âme, même au niveau du pied — afin que le niveau du pied lui aussi soit exalté et élevé.

> C'est aimer D.ieu « de toute ton âme » : avec chaque force de l'âme, y compris la plus basse, le « pied », qui lui aussi doit être élevé.

SECTION 5 • ¶11

Le ciel et la terre dans la Torah

11 והנה זהו דרך כלל שנקי שמים וארץ תורה ומצות ודרך פרט בתורה עצמה שמים זו תורה שבכתב שמים שם מים[78] דאורייתא מחכמה נפקת[79,80] וארץ נקרא תורה שבע״פ [שבעל פה]

Or, voici ce qu'il en est de manière générale : la Torah et les mitsvot sont appelées « ciel » et « terre ». Et, en particulier, au sein même de la Torah : le « ciel », c'est la Torah écrite — shamayim se lit sham mayim (« il y a de l'eau »), car la Torah procède de 'Hokhma (sagesse) — et « terre » désigne la Torah orale,

> De manière générale, le ciel et la terre désignent la Torah et les mitsvot. Au sein même de la Torah, le « ciel » est la Torah écrite : shamayim se lit sham mayim, « il y a de l'eau », et l'eau représente 'Hokhma, dont provient la Torah, comme le dit le Zohar. La « terre » est la Torah orale.

כי ארץ מלשון רצון כמאמר רז״ל [רבותינו זכרונם לברכה] למה נקרא שמה ארץ שרצתה[81,82] כו׳ וארץ אותיות א׳ רץ כו׳[83]

car eretz (terre) vient du mot ratzon (volonté), comme le disent nos Sages : « Pourquoi l'appelle-t-on eretz ? Parce qu'elle l'a voulu (rat'sah) », etc. ; et les lettres d'eretz peuvent se lire alef, ratz (« court »), etc.

> Le Midrash dit que la terre est appelée eretz parce qu'elle a « voulu » (rat'sah) accomplir la volonté de son Créateur ; et les lettres d'eretz peuvent aussi se lire alef ratz, « l'alef court ». Ainsi, « terre » signifie volonté et aspiration.

והענין כי תורה שבע״פ [שבעל פה] היא השגת תכלית הרצון לידע איך ומה כגון סוכה שהיא גבוה[84] כו׳ שאין זה מבואר בתורה שבכתב

Voici ce qu'il en est : la Torah orale est la saisie de l'intention ultime de la volonté — savoir comment et quoi, par exemple [la loi d'] une soukka (cabane de Soukkot) trop élevée, etc., ce qui n'est pas exposé dans la Torah écrite.

> La Torah orale saisit ce que la volonté de D.ieu exige concrètement : exactement comment et quoi. Par exemple, une soukka ne peut dépasser vingt coudées de hauteur, un détail qui n'est pas indiqué dans la Torah écrite.

ותושב״כ [ותורה שבכתב] היא רק בחי׳ אותיות להיות כדמותן בצלמן שהן שמותיו של הקב״ה[85]

Et la Torah écrite n'est que le niveau des lettres, [à lire] selon leur forme et leur image, lesquelles sont les Noms du Saint béni soit-Il.

> La Torah écrite est constituée de lettres, à lire exactement telles qu'elles sont écrites ; tous ses mots sont des Noms de D.ieu, comme l'écrit Na'hmanide.

ולכן נקרא קורא בתורה כמו שקורא בשם והיינו מלמעלה למטה אבל תורה שבע״פ [שבעל פה] עיקרה ממטה למעלה ע״י השגת הרצון בנפש[86] תכלל הנפש במקורה למעלה.

C'est pourquoi on dit qu'on « lit » (kore) dans la Torah, comme on « appelle » (kore) un nom ; cela va du haut vers le bas. Mais la Torah orale procède essentiellement du bas vers le haut : par la saisie de la volonté dans l'âme, l'âme est incluse dans sa source d'en haut.

> C'est pourquoi on « lit » (kore) la Torah, comme on appelle (kore) par son nom : cela vient d'en haut. La Torah orale agit du bas vers le haut : en saisissant la volonté de D.ieu par son propre intellect, l'âme d'une personne est incluse dans sa source.

ושלשה נקראו ארץ[87] כנסת ישראל ותורה שבע״פ [שבעל פה] ומצות וכולן נרמזין במקרא אחד. ארץ ארץ ארץ שמעי דבר[88, 89] ה׳:

Et trois choses sont appelées « terre » : la Communauté d'Israël, la Torah orale et les mitsvot ; toutes sont évoquées dans un même verset : « Terre, terre, terre, écoute la parole de Havaya. »

> Trois choses sont appelées « terre » : le peuple juif, la Torah orale et les mitsvot. Le triple « terre, terre, terre » de Jérémie fait allusion à ces trois éléments.

SECTION 6 • ¶12–14

La maison : la prière

12 אך אי זה בית[90] כו׳ כי הכסא והשרפרף אין דרכן להעמידן בחוץ אלא בתוך הבית ובחי׳ בית היינו בכל מאדך[91, 92] שהוא בבחי׳ מקיף[93]

Mais «quelle maison», etc. : car un trône et un marchepied ne sont pas habituellement installés à l'extérieur, mais à l'intérieur de la maison. Et le niveau de la «maison» est celui de «de toute ta force», qui relève du niveau enveloppant,

> La dernière question du verset est maintenant : «quelle maison ?» Un trône et un marchepied se trouvent à l'intérieur d'une maison. La «maison» est «de toute ta force» (me'odecha, littéralement «ton "beaucoup"»), c'est-à-dire un amour qui dépasse toute mesure, qui entoure plutôt qu'il ne pénètre.

כמו ע״ד משל בית שהוא מקיף את האדם בגגו ובקירותיו[94] ובית זה הוא בית תפלה

de même, par analogie, qu'une maison entoure une personne de son toit et de ses murs. Et cette maison est la maison de prière ;

> Une maison entoure une personne de son toit et de ses murs ; cette «maison» est la prière.

שע"י התפלה ח"י פעמים ברוך אתה כו' היא המשכת מקיפין מבחי' סוכ"ע (והיא בחי' רוחו ונשמתו אליו יאסף[95] כנ"ל) שהם נמשכין ע"י כריעות והשתחויות באבות ובהודאה תחלה וסוף[96] שהם בחינת ביטול.

car, par la prière — dix-huit fois « Béni sois-Tu », etc. —, il y a un influx de lumières enveloppantes depuis le niveau de la lumière qui entoure tous les mondes (sovev kol almin) (et c'est le niveau de « Son esprit et Son souffle, Il les rassemblera auprès de lui », comme mentionné plus haut), lesquelles sont attirées par les inclinaisons et les prosternations dans [la bénédiction des] Patriarches et dans [la bénédiction de] l'Action de grâce, au début et à la fin, qui relèvent de l'annulation de soi (bitoul).

> Dans la Amidah, on dit dix-huit fois « Béni sois-Tu » et, par cette prière, une lumière enveloppante est attirée depuis sovev kol almin, la lumière qui dépasse les mondes — l'« esprit et le souffle » rassemblés auprès d'une personne, comme au paragraphe 4. Cette lumière est attirée par les inclinaisons au début et à la fin de la première bénédiction et de la bénédiction de l'Action de grâce, qui expriment l'annulation de soi.

והענין כי אי אפשר להיות גילוי אור א"ס ב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה כלל[97] ולאו מכל מדות[98] וכו' בבחינת פנימיות הלב רק מעט מזעיר הארה בעלמא

Et voici l'explication : il est impossible qu'il y ait une révélation de la Lumière infinie (Or Ein Sof), qu'Il soit béni — dont il est dit qu'« aucune pensée ne peut la saisir du tout » et qui « n'est d'aucune des qualités », etc. — dans la dimension intérieure du cœur, si ce n'est en quantité infime, un simple éclat ;

> Pourquoi cette lumière doit-elle être enveloppante ? Parce que la Lumière infinie dépasse toute pensée et toutes les qualités : le cœur ne peut en accueillir qu'un éclat infime.

ואפילו גילוי במוח והשגה לית מחשבה כו' רק בבחי' מקיף וסובב לבד וע"ז נאמר ואל זה אביט[99, 100] שרומז על בחינת תפלה.[101]

et même une révélation dans l'esprit et une appréhension — « aucune pensée [ne peut saisir] », etc. — ne sont possibles que sous forme enveloppante et environnante. C'est à ce sujet qu'il est dit : « Et vers celui-ci Je regarderai », ce qui fait allusion au niveau de la prière.

> Même l'esprit ne peut la saisir ; elle ne peut être présente que sous forme de lumière environnante. À ce sujet, D.ieu dit dans le verset suivant : « Et vers celui-ci Je regarderai », ce qui fait allusion à la prière.

13 ופי' הפסוק ואת כל אלה ידי עשתה[102] בחינת עשיה היינו מעשה המצות. ויהיו כל אלה נאם ה' היא בחינת תורה שבע"פ [שבעל פה] שהיא נאם ודבר ה' בחינת דבור

Et l'explication du verset : « Et toutes ces choses, Ma main les a faites » est le niveau de l'action, c'est-à-dire l'accomplissement des mitsvot. « Et toutes ces choses sont advenues, dit Havaya » est le niveau de la Torah orale, qui est l'énoncé et la parole de D.ieu, l'aspect de la parole ;

> Le verset suivant est lu comme décrivant trois niveaux. « Toutes ces choses, Ma main les a faites » : l'action, l'accomplissement des mitsvot. « Et toutes ces choses sont advenues, dit Havaya » : la parole, la Torah orale, qui est la parole de D.ieu.

משא"כ אל זה אביט הוא בחינת תפלה אביט הוא בחינת הבטה היא הסתכלות בבחי' עיניך יונים[103] שהיא בחי' המחשבה לבד והיא היא בחי' מקיף וסובב

tandis que « Et vers celui-ci Je porterai le regard » relève de la prière. « Je porterai le regard » relève du regard contemplatif, c'est-à-dire de la contemplation, comme dans « tes yeux sont des colombes », qui est le niveau de la pensée seule ; et c'est précisément l'aspect de ce qui enveloppe et entoure,

> « Et vers celui-ci Je porterai le regard » désigne la prière. Le regard est semblable à la pensée (« tes yeux sont des colombes »), et la pensée enveloppe.

כמו עד"מ מחשב' שמקפת מחשבתו את הדבר שחושב עליו וכן הראיה והסתכלות כו' משא"כ דבור ומעשה הם פנימיים כו'

comme, à titre d'analogie, dans le cas de la pensée : la pensée d'une personne enveloppe la chose à laquelle elle pense ; il en va de même de la vue et du regard, etc. En revanche, la parole et l'action sont intérieures, etc.

> La pensée entoure son objet, de même que la vue saisit de l'extérieur ce qu'elle voit, tandis que la parole et l'action sont intérieures : elles pénètrent leur objet et le façonnent.

והבטה זו היא אל עני ונכה רוח בחינת ביטול דלית ליה מגרמיה כלום אפילו תורה ומצות לפי שהמשכה זו אי אפשר להשיג ע״י התורה ומצות שהם פנימיי׳ רק ע״י בטול בתפלה וכריעות והשתחואות

Et ce regard se porte « sur le pauvre et celui dont l'esprit est brisé » : le niveau de l'annulation de soi (bitoul), qui n'a absolument rien en propre, pas même la Torah et les mitsvot ; car cet influx ne peut être attiré vers le bas par la Torah et les mitsvot, qui sont intérieures, mais seulement par l'annulation de soi dans la prière, par les inclinations et les prosternations —

> Le « regard » de D.ieu se porte « sur le pauvre et celui dont l'esprit est brisé » : sur quelqu'un qui a le sentiment de ne rien posséder en propre, pas même sa Torah et ses mitsvot. Car cette lumière enveloppante ne peut être attirée par la Torah et les mitsvot, qui sont intérieures, mais seulement par l'annulation de soi dans la prière et par l'inclination.

כמשל המלך שכורעים ומשתחוים לו מפני שאי אפשר להתקרב אליו מגודל מעלתו אזי ממילא נמשך אליו בחינה זו. וזהו ברוך אתה כלומר ברוך מעצמך ומאליך.[104]

à l'exemple d'un roi devant qui l'on s'incline et se prosterne parce qu'on ne peut s'approcher de lui, tant son élévation est grande ; alors ce niveau est attiré vers lui [celui qui s'incline] de lui-même. Et c'est là le sens de « Béni sois-Tu », c'est-à-dire : béni par Toi-même et de Ton propre mouvement.

> Ainsi, on s'incline devant un roi trop élevé pour qu'on puisse s'approcher de lui, et alors cette proximité vient d'elle-même à celui qui s'incline. Tel est le sens de « Béni sois-Tu » : que Tu sois attiré vers le bas de Ton propre mouvement.

14 והנה בבחינה זו של המשכת המקיף כתיב לא הביט און ביעקב[105] שבבחינת פנימיות כתיב בוחן לבות וכליות[106]

Or, concernant ce niveau — l'extension vers le bas de la lumière enveloppante —, il est écrit : « Il n'a pas vu d'iniquité en Yaakov » ; car, au sujet du niveau intérieur, il est écrit : « Il éprouve les cœurs et les reins »,

> Le maamar s'achève sur une conclusion réconfortante. La lumière enveloppante attirée par la prière n'est pas mesurée à l'état spirituel d'une personne : c'est d'elle que Bilaam dit : « Il n'a pas vu d'iniquité en Yaakov. » La lumière intérieure, en revanche, est soumise à l'examen de D.ieu, qui « éprouve les cœurs et les reins ».

דהיינו להבחין התשוקה המורגשת אם הוא מקרב איש ולב עמוק באמת לאמתו משא"כ בבחינת מקיף לא הביט און וגו' רק ה' אלקיו עמו שנמשך מאליו תמיד:

c'est-à-dire discerner l'aspiration ressentie, pour savoir si elle provient «des profondeurs de l'homme et d'un cœur profond», en toute vérité absolue ; tandis qu'au niveau de la lumière enveloppante, «Il n'a pas vu d'iniquité», etc., mais seulement : «Havaya, son D.ieu, est avec lui», ce qui est attiré de soi-même, constamment.

> La révélation intérieure dépend de l'authenticité de l'aspiration d'une personne, de sa profondeur de cœur. La lumière enveloppante n'examine pas les manquements : «Havaya, son D.ieu, est avec lui» ; elle vient d'elle-même et demeure toujours.

DANS LA AVODA

Contemplez dans la prière que tout ce qui remplit les mondes n'est qu'une lueur de D.ieu, jusqu'à ce que le cœur aspire à D.ieu Lui-même ; faites vivre cet amour au quotidien en intégrant les émotions à la compréhension, afin qu'il ne s'évanouisse pas après la prière ; donnez la tsedaka et accomplissez les mitsvot concrètes, qui élèvent même les forces les plus basses ; et priez avec bitoul, car la lumière enveloppante qu'il attire ne dépend pas du niveau de la personne.

QUESTIONS À DISCUTER

1. Pourquoi le maamar dit-il que la Torah doit être «faite» par une personne, alors qu'elle a déjà été donnée au Sinaï ?
2. Comment la lecture du Chema comme shem ayin conduit-elle à aimer D.ieu Lui-même plutôt que Ses révélations ?
3. En quel sens le «pied» est-il supérieur à la «tête», et comment cela s'applique-t-il à Moshe et au peuple juif, ainsi qu'aux actes de chaque Juif ?
4. Pourquoi l'amour éveillé dans la prière s'évanouit-il souvent, et comment le maamar propose-t-il de le faire durer ?
5. Pourquoi la lumière qui entoure les mondes ne peut-elle être attirée vers le bas que par le bitoul dans la prière, et non par la Torah et les mitsvot ?

SOURCES ET RÉFÉRENCES

Notes

PARAGRAPHE 1

1 השמים כסאי

La note donne la transcription de ce maamar par le Mitteler Rebbe ainsi qu'une explication supplémentaire.

LA NOTE DE KEHOT

הנחת כ״ק אדמו״ר האמצעי בסה״מ תקס״ה ח״ב ע׳ תשה. וביאור בע׳ תשטו. ראה לעיל ציונים והערות לכ״ק אדמו״ר זי״ע. הגהות באוה״ת בראשית כרך ג תע, א. ובכרך ו תתרכג, ב (מלקו״ת לג׳ פרשיות). תתרל, ב. ובמקבילו ד״ה ואשא אתכם תרל״ח ע׳ ריז (בספר התולדות לכ״ק אדמו״ר מהר״ש, מציין כ״ק אדמו״ר זי״ע ״נתבארו הענינים דד״ה השמים כסאי וביאוריו (שבתו״א ולקו״ת לג״פ) בהרחב הביאור״. וכן נזכר בד״ה ויהיו חיי שרה תרמ״ג ע׳ כב ״שהוא השמים כסאי שבתו״א״). המאמר נאמר בשבת פ׳ מסעי ר״ח אב תקס״ה. ראה גם סה״מ תרס״ו ע׳ תקיט. ד״ה השמים כסאי תשל״ו (סה״מ מלוקט ח״ג ע׳ קלג). ד״ה השמים כסאי תשל״א. לכללות מאמר זה ראה ד״ה זה תשמ״א־ ש״פ תרומה תשד״מ־ ש״פ נח תשמ״ה. ד״ה כי כאשר השמים פ׳ ראה תשמ״ה. ד״ה בראשית ברא תשמ״ו וד״ה השמים כסאי תשמ״ו. ד״ה השמים כסאי ש״פ קרח תשמ״ז ושם ביאר שכאן בתו״א מבואר בארוכה דשמים וארץ כולל כל סדר ההשתלשלות דבשמים יש ג׳ דרגות וגם בארץ יש ג׳ דרגות, ומבואר ג׳ דרגות אלו כאן ובדרושים שלאחי״ז כפי שהוא בעולמות ובישראל.

2 השמים כסאי

D.ieu dit par l'intermédiaire d'Isaïe : « Le ciel est Mon trône et la terre, mon marchepied ; quelle maison pourriez-vous Me bâtir ? » Tout le maamar interprète ce verset.

Isaiah 66:1 ישעיהו ס״ו:א׳

כֹּה אָמַר ה׳ הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי׃

Ainsi parle D.ieu : Le ciel est Mon trône, et la terre est le marchepied de Mes pieds ; où est la maison que vous pourriez Me bâtir ? Et où est le lieu qui pourrait être Mon lieu de repos ?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

ישע״ סו, א.

3 איך שייך עליו ית׳ לומר כסאי

Le discours du Rebbe de 5731 sur ce verset, cité pour son examen de la question initiale : comment peut-on dire de D.ieu « Mon trône » ?

LA NOTE DE KEHOT

ראה ד״ה השמים כסאי תשל״א.

4 שהרי אין לו דמות הגוף

Là, l'Alter Rebbe répond à ceux qui comparent la création du ciel et de la terre par D.ieu au travail d'un artisan, qui ne fait que transformer une matière déjà existante et qui, ensuite, peut se tenir à l'écart : la création est ex nihilo et doit être renouvelée constamment.

Tanya, Sha'ar HaYichud 2:6 תניא, חלק שני; שער היחוד והאמונה ב׳:ו׳

וְאַף שֶׁאֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף - הֲרֵי מִקְרָא מָלֵא דִּבֶּר הַכָּתוּב: "וַיְדַבֵּר ה׳", "וַיֹּאמֶר ה׳", וְהִיא בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת הַכ״ב אוֹתִיּוֹת עֶלְיוֹנוֹת לַנְּבִיאִים, וּמִתְלַבְּשׁוֹת בְּשִׂכְלָם וְהַשָּׂגָתָם בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה, וְגַם בְּמַחֲשַׁבְתָּם וְדִיבּוּרָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "רוּחַ ה׳ דִּבֶּר בִּי, וּמִלָּתוֹ עַל לְשׁוֹנִי", וּכְמוֹ שֶׁאָמַר הָאֲרִ״י זִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה [בְּשַׁעַר הַנְּבוּאָה].

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

LA NOTE DE KEHOT

פיוט יגדל. ראה רמב״ם הל׳ יסודי התורה פרק א ה״יז. פיהמ״ש להרמב״ם פ׳ חלק יסוד הגי. תניא ח״ב פ״ב. ראה אוה״ת בראשית כרך ו תתרכג, ב. אוה״ת ענינים ע׳ צב בשם השל״ה.

5 אין לו דמות הגוף

L'hymne Yigdal, fondé sur les principes de foi de Maïmonide, dit que D.ieu n'a pas de forme corporelle ; l'Alter Rebbe s'appuie sur ses paroles pour formuler la question.

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Preparatory Prayers, Yigdal 7 סידור אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, הכנה לתפילה, יגדל ז׳

אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף וְאֵינוֹ גוּף, לֹא נַעֲרֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ׃

Il n'est semblable ni au corporel ni même à l'incorporel ; Sa sainteté est sans pareille.

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

6 הנה מקום אתי

D.ieu dit à Moshe : « Voici, il y a un lieu auprès de Moi » ; le Midrach en déduit que le lieu est subordonné à D.ieu.

Exodus 33:21 שמות ל״ג:כ״א

וַיֹּאמֶר ה׳ הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי וְנִצַּבְתָּ עַל־הַצּוּר׃

Et D.ieu dit : « Voici, il y a un lieu près de Moi, et tu te tiendras sur le rocher.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

שמות לג, כא.

7 הנה מקום אתי

Le Midrach commente le même verset : celui-ci ne dit pas « Je suis dans le lieu », mais « il y a un lieu auprès de Moi » — Mon lieu m'est subordonné, et non l'inverse.

Shemot Rabbah 45:6 שמות רבה מ״ה:ו׳

ויאמר ה׳ הנה מקום אתי ונצבת על הצור - אמר רבי יוסי בר ר׳ חנינא: הנה אנכי במקום הזה אין כתיב כאן, אלא הנה מקום אתי. אתרי טפלה לי, ואין אני טפל לאתרי. והסירותי את כפי אמר לו הקב״ה: אני מראה לך מתן שכרן של צדיקים, שאני עתיד ליתן להם באחרית הימים. אמר רבי אסי: הסעודה של גן עדן ראו נביאים, ומתן שכרן לא ראו, שנאמר (ישעיה סד): עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו. וכן דוד

Et D.ieu dit à Moïse : Ainsi tu diras aux enfants d'Israël : Vous avez vous-mêmes vu que je vous ai parlé du ciel.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

שמות כ, יט.

התורה היא מן השמים . . שמים אש ומים 11

Le Tzemach Tzedek remarque que ce point demande à être étudié : dans Torah Ohr, Miketz, «Car auprès de Toi est la source de la vie», et plus loin dans ce maamar, l'«eau» du ciel est expliquée comme étant 'Hokhma, tandis qu'ici le feu et l'eau sont expliqués comme étant 'Hessed et Guevoura.

LA NOTE DE KEHOT

ראה אוה״ת כרך ו תתרכג, ב (מלקו״ת לג׳ פרשיות א, א) שצ״ע שלקמן פ׳ מקץ בד״ה כי עמך מקו״ח (לד, ד) מפרש שהכוונה על חכמה, וכן לקמן במאמר זה מפרש כן, וכאן מפרש על הו״ג ע״ש.

שמים אש ומים 12

Le Talmud explique le mot shamayim : il se compose d'esh (feu) et de mayim (eau), que D.ieu mêla pour former les cieux. L'Alter Rebbe applique cela à la Torah.

Chagigah 12a:19–20 חגיגה י״ב א:י״ט-כ׳

מַאי ״שָׁמַיִם״? אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: שָׁשָׁם מַיִם. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא: אֵשׁ וּמַיִם, מְלַמֵּד שֶׁהֵבִיאָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּטָרְפָן זֶה בָּזֶה, וְעָשָׂה מֵהֶן רָקִיעַ. שָׁאַל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֶת רַבִּי עֲקִיבָא כְּשֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, אֲמַר לֵיקָה: אַתָּה שֶׁשִּׁימַּשְׁתָּ אֶת נַחוּם אִישׁ גַּם זוֹ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, שֶׁהָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל ״אֶתְיִן״ שֶׁבַּתּוֹרָה, ״אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ״, מָה הָיָה דּוֹרֵשׁ בָּהֶן? אָמַר לוֹ: אֵילּוּ נֶאֱמַר ״שָׁמַיִם וָאָרֶץ״, הָיִיתִי אוֹמֵר: ״שָׁמַיִם״ — שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. עַכְשָׁיו שֶׁנֶּאֱמַר: …

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

מימינו אש דת למו 13

Moshe décrit le don de la Torah : «de Sa droite, une loi de feu pour eux». L'Alter Rebbe comprend la droite comme l'eau et le feu comme la loi ; ainsi, la Torah aussi est «feu et eau».

Deuteronomy 33:2 דברים ל״ג:ב׳

וַיֹּאמַר ה׳ מִסִּינַי בָּא וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן וְאָתָה מֵרִבְבֹת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ׃

Et il dit : D.ieu est venu du Sinaï, Il a resplendi depuis Séir pour eux ; Il s'est manifesté depuis le mont Paran, Il est venu d'entre les myriades de saints ; à Sa droite était une loi de feu pour eux.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

דברים לג, ב. כבוך 1092, וכבוך 1824 לז, א, וכבוך 2044 רלד, א נוסף: שימין בחי׳ מים ומבחי׳ אש נעשה דת למו.

PARAGRAPHE 2

ושמרתם את חוקותי 14

La note de Kehot renvoie à ce verset : « Vous observerez Mes statuts… qu'un homme accomplira », ce qui fait éga-

אמר (תהלים לא): מה רב טובך אשר צפנת ליראיך. מה כתיב למעלה? …

«D.ieu dit : "Voici, il y a un lieu auprès de Moi, et tu te tiendras sur le rocher"» (Exode 33:21). «D.ieu dit : "Voici, il y a un lieu auprès de Moi, et tu te tiendras sur le rocher"». Rabbi Yossé bar Rabbi Ḥanina dit : il n'est pas écrit ici : « Voici, Je suis en ce lieu », mais plutôt : « Il y a un lieu auprès de Moi ». Mon lieu M'est secondaire, tandis que Je ne suis pas secondaire par rapport à Mon lieu. …

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

שהוא . . ואין העולם מקומו 8

Le texte parallèle donne la source de cette parole : le Midrash Rabbah, au début de Vayetzei, section 68, à propos de «et il rencontra le lieu», et dans Ki Sisa, section 45, vers la fin, à propos de «Voici, il y a un lieu auprès de Moi».

LA NOTE DE KEHOT

״כמארז״ל במד״ר ר״פ ויצא תוך פס״ח ע״פ ויפגע במקום, וכ״ה בפ׳ תשא פמ״ה קרוב לס״פ ע״פ הנה מקום אתי״ — אוה״ת בראשית כרך ו תתרכג, ב (מלקו״ת לג״פ). בסה״מ תרל״ח בד״ה ואשא אתכם ע׳ ריז. ראה בלקו״ת ויקרא נא, סע״ב.

שהוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו 9

Le Midrach explique pourquoi D.ieu est appelé «le Lieu» : Il est le lieu du monde, tandis que le monde n'est pas Son lieu ; il cite «Voici, il y a un lieu auprès de Moi».

Bereshit Rabbah 68:9 בראשית רבה ס״ח:ט׳

ויפגע במקום - ר׳ הונא בשם ר׳ אמי אמר: מפני מה מכנין שמו של הקב״ה וקוראין אותו מקום? שהוא מקומו של עולם, ואין עולמו מקומו, מן מה דכתיב (שמות לג): הנה מקום אתי, הוי, הקדוש ברוך הוא מקומו של עולם, ואין עולמו מקומו. אמר רבי יצחק: כתיב (דברים לג): מעונה אלקי קדם, אין אנו יודעים אם הקב״ה מעונו של עולמו ואם עולמו מעונו, מן מה דכתיב (תהלים צ): ה׳ מעון אתה, הוי. הקדוש ברוך הוא מעונו של עולמו, ואין עולמו מעונו. אמר רבי אבא בר יודן: לגבור, שהוא רוכב על …

«Il arriva au lieu et y passa la nuit, car le soleil s'était couché ; il prit des pierres du lieu, les plaça sous sa tête et se coucha en ce lieu» (Genèse 28:11). «Il arriva [vayifga] au lieu» — Rav Houna dit au nom de Rabbi Ami : Pourquoi change-t-on le nom du Saint, béni soit-Il, et l'appelle-t-on l'Omniprésent [Hamakom] ? C'est parce qu'Il est le lieu [mekomo] du monde, et que Son monde n'est pas Son lieu. D'après ce qui est écrit : « Voici, il y a …

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

כי מן השמים דברתי 10

Après les Dix Commandements, D.ieu dit à Israël : «Vous avez vu que c'est du ciel que Je vous ai parlé» ; cela montre que la Torah est «du ciel».

Exodus 20:19 שמות כ׳:י״ט

וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם׃

lement de l'être humain celui qui « fait » la Torah.

Leviticus 18:5 ויקרא י״ח:ה׳

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי ה׳

Vous garderez donc Mes statuts et Mes lois, que l'homme mettra en pratique et par lesquels il vivra : Je suis D.ieu.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

ויקרא יח, ה.

15 Le commandement de D.ieu transmis par Moshe : « Vous observerez Mes statuts et vous les accomplirez ; Je suis Havaya, qui vous sanctifie. » Le mot osam (« eux ») est écrit sans vav, et l'Alter Rebbe le lit comme atem (« vous ») : l'homme est celui qui fait la Torah.

Leviticus 20:8 ויקרא כ׳:ח׳

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקַּתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי ה׳ מְקַדִּשְׁכֶם׃

Gardez Mes statuts et accomplissez-les : je suis D.ieu, qui vous sanctifie.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

16 **וכך אנו מבקשים**

Une annotation manuscrite dans un exemplaire de la première édition de Torah Ohr renvoie le lecteur à ce passage de l'ouvrage du Mitteler Rebbe sur le Chema, où est examinée la demande formulée dans la bénédiction qui précède le Chema.

LA NOTE DE KEHOT

״ע אמרי בינה פתח השער ט, ב סי׳ ט״ו״ — הג״ה בכת״י על תו״א דפוס ראשון.

17 **תחלה לעשותה ואח״כ לקיימה**

Le Tzemach Tzedek explique «d'abord la faire, puis l'accomplir» : il s'agit d'abord de faire descendre la Torah depuis sa source, le niveau des «deux mille ans» qui ont précédé le monde, jusqu'au niveau du «monde». Cela relie la prière au paragraphe 4.

LA NOTE DE KEHOT

״דהיינו תחלה להמשיכה ממקורה מבחי׳ אלפים שנה שקדמה לעולם להמשיכה בבחי׳ עולם״ — אוה״ת שלח ע׳ תקפא.

18 **ע״י אב הרחמן**

L'Alter Rebbe y explique que les Hommes de la Grande Assemblée ont placé avant le Chema des demandes de miséricorde — «Notre Père, Père miséricordieux, prends pitié de nous et mets la compréhension dans nos cœurs», et «dans Ta grande miséricorde» — parce que la compréhension découle de l'éveil de la miséricorde de D.ieu.

LA NOTE DE KEHOT

ראה לקו״ת ראה כה, ב.

19 **ותן בלבינו בינה**

Un maamar ultérieur, cité par la note à propos des mots «mets la compréhension dans nos cœurs», qui présente une discussion parallèle.

LA NOTE DE KEHOT

ראה ד״ה כל הנקרא בשמי תרצ״ו ע׳ 107.

20 **אב הרחמן רחם עלינו ותן בלבנו בינה**

La bénédiction qui précède le Chema (appelée Ahavas Olam dans le rite de l'Alter Rebbe) demande : « Père miséricordieux, prends-nous en pitié et mets de la compréhension dans nos cœurs… afin d'observer, de mettre en pratique et d'accomplir. » L'Alter Rebbe interprète à la fois l'ordre des termes et la demande.

Siddur Ashkenaz, Weekday, Shacharit, Blessings of the Shema, Second Blessing before Shema סידור אשכנז, ימי חול, תפילת שחרית, ברכות קריאת שמע, אהבת ישראל

אַהֲבָה רַבָּה אֲהַבְתָּנוּ ה׳ אֱלֹקֵינוּ חֶמְלָה גְדוֹלָה וְיִתֵרָה חָמַלְתָּ עָלֵינוּ: אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ בַּעֲבוּר אֲבוֹתֵינוּ שֶׁבָּטְחוּ בְךָ וַתְּלַמְּדֵם חְקֵי חַיִּים כֵּן תְּחָנֵנוּ וּתְלַמְּדֵנוּ: אָבִינוּ הָאָב הָרַחֲמָן הַמְרַחֵם רַחֵם עָלֵינוּ וְתֵן בְּלִבֵּנוּ לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל לִשְׁמֹעַ לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה: וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבֵּק לִבֵּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְיַחֵד לְבָבֵנוּ לְאַהֲבָה וּלְיִרְאָה אֶת־שְׁמֶךָ: וְלֹא נֵבוֹשׁ לְעוֹלָם וָעֶד כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא בָּטָחְנוּ …

D'un amour infini Tu nous as aimés, D.ieu, notre D.ieu ; d'une grande et abondante miséricorde Tu as eu pitié de nous. Notre Père, notre Roi ! En faveur de nos ancêtres qui ont mis leur confiance en Toi et auxquels Tu as enseigné des lois de vie, sois aussi bienveillant envers nous et enseigne-nous. Notre Père, Père miséricordieux, qui agis avec compassion, prends pitié de nous et mets dans nos cœurs la compréhension et la faculté de raisonner, d'écouter, d'apprendre et d'enseigner, de garder, de pratiquer et d'accomplir avec …

The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY) • Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY)

PARAGRAPHE 3

21 **שמע לשון הבנה**

Là aussi, Chema est compris au sens de «comprendre» : dans le premier verset du Chema, on médite sur le fait que Havaya, la Lumière infinie (Or Ein Sof) qui transcende les mondes, est «notre D.ieu», la source de leur venue à l'existence à partir du néant.

I Samuel 3:10 שמואל א ג׳:י׳

וַיָּבֹא ה׳ וַיִּתְיַצַּב וַיִּקְרָא כְּפַעַם־בְּפַעַם שְׁמוּאֵל שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל דַּבֵּר כִּי שֹׁמֵעַ עַבְדֶּךָ׃

Et D.ieu vint, se tint là et appela comme les autres fois : « Samuel, Samuel ! » Samuel dit alors : « Parle, car Ton serviteur écoute. »

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

כמ״ש דבר כי שומע, שמואל-א ג, י׳. נסמן לקמן לח, ב.

22 **שמע שם ע׳**

Une note manuscrite sur la première édition renvoie ici à Imrei Binah, où est examinée l'expression «shem ayin» de l'ayin agrandi ; la note indique que le verset «À Toi, Havaya, la grandeur» y est bien expliqué.

LA NOTE DE KEHOT

”ע׳ אמרי בינה שער הקי״ש ענין שם ע׳ רבתי ומתפרש יפה פי׳ הפסוק לך ה׳ הגדולה בסי׳ ג ובסי׳ ו״ — הגי״ה בכתי״ י על תו״א הני״ל. ראה לקמן קה, ג. לקו״ת ואתחנן יא, ב. ושם מציין לכאן.

23 David bénit D.ieu devant toute l’assemblée : « À toi, Havaya, appartiennent la grandeur, la puissance, la beauté, la victoire et la splendeur. » Cette énumération désigne les attributs divins, et « à toi » montre qu’ils appartiennent entièrement à D.ieu.

I Chronicles 29:11 דברי הימים א כ״ט:י״א

לְךָ ה׳ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ ה׳ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ׃

À Toi, D.ieu, la grandeur, la puissance, la gloire, la victoire et la majesté ; car tout ce qui est au ciel et sur la terre est à Toi ; à Toi, D.ieu, le royaume, et Tu es élevé comme chef au-dessus de tout.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

24 **ש״ה רבתי — לבד**

Le manuscrit porte bilvad au lieu de levad («seul») ; le sens est le même.

LA NOTE DE KEHOT

בכוך 1824: בלבד.

25 **מלכותך מלכות כל עולמים**

« Ta royauté est une royauté sur tous les mondes » : Mal’hout (souveraineté) est ce qui s’étend à tous les mondes, et n’est donc qu’un « nom ».

Psalms 145:13 תהילים קמ״ה:י״ג

מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל־עֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדֹר׃

Ton royaume est un royaume pour tous les siècles, et ta domination demeure à travers toutes les générations.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

תהלים קמה, יג.

PARAGRAPHE 4

26 **להבין דבר מתוך דבר . . בחי׳ ממכ״ע**

Là, en expliquant comment Mal'hout descend à travers tous les mondes sous la forme de memalé kol almin, le texte renvoie à ce maamar : dans «comprendre une chose à partir d’une autre», «à l’intérieur d’une chose» désigne memalé kol almin, tandis que la «chose» elle-même est l’essence de Mal'hout, qui est sovev kol almin.

LA NOTE DE KEHOT

לקמן קיג, ג, לקו״ת בהר כה, ב מציין לכאן.

27 **ולית מחשבה כו׳**

Ces mots citent Tikkunei Zohar, Patach Eliyahu · 17a:10–12 ; le passage figure ci-dessous.

Tikkunei Zohar, Patach Eliyahu · 17a:10–12 תקוני הזהר י״ז א:י׳-י״ב

אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא בך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת (נ״א אתכסייא) מבני נשא. ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש בך.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

LA NOTE DE KEHOT

ת״ז בהקדמה (פתח אליהו).

28 **ולית מחשבה כו׳ ולאו מכל מדות אלין כלל**

La prière d’Eliyahu (Patach Eliyahu) dit de D.ieu qu’Il n’est «aucun de ces attributs, absolument» ; juste avant, en 17a, on trouve : «Aucune pensée ne peut Te saisir, absolument.» Ces deux passages montrent que D.ieu dépasse les Séfirot.

Tikkunei Zohar 17b:5–7 תקוני הזהר י״ז ב:ה׳-ז׳

אבל לאו דאית לך צדק ידיע דאיהו דין. ולאו משפט ידיע דאיהו רחמי ולאו מכל אלין מדות כלל. קום רבי שמעון ויתחדשון מלין על ידך דהא רשותא אית לך (נ״א אתיהיב לך) לגלאה רזין טמירין על ידך מה דלא אתייהיב רשו לגלאה לשום בר נש עד כען. קם רבי שמעון פתח ואמר לך יי׳ הגדולה והגבורה וכו׳

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

29 **מי לי בשמים**

«Qui ai-je dans les cieux ? Et auprès de Toi, je ne désire rien sur la terre.» Le psalmiste désire D.ieu Lui-même, et non l’un de Ses dons ou de Ses révélations.

Psalms 73:25 תהילים ע״ג:כ״ה

מִי־לִי בַשָּׁמָיִם וְעִמְּךָ לֹא־חָפַצְתִּי בָאָרֶץ׃

Qui ai-je dans les cieux, sinon Toi ? Et auprès de Toi, je ne désire rien sur la terre.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

תהלים עג, כה.

30 **אם ישים אליו לבו**

À première lecture, Elihou dit de D.ieu que, s’Il le décidait et rappelait à Lui l’esprit et le souffle de l’homme, toute chair périrait ensemble. Le maamar lit le verset dans le sens inverse : si une personne tourne son cœur vers D.ieu, D.ieu rassemble auprès d’elle Son propre «esprit et souffle».

Job 34:14 איוב ל״ד:י״ד

אִם־יָשִׂים אֵלָיו לִבּוֹ רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֶאֱסֹף׃

S’Il tourne Son cœur vers l’homme, s’Il recueille auprès de Lui son esprit et son souffle ;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

איוב לד, יד.

31 **רוח אייתי רוח**

Le Zohar enseigne qu’un esprit suscite un esprit et fait surgir un esprit : l’éveil d’en bas attire une réponse d’en

haut.

Zohar II, 162b זח״ב קסב,

LA NOTE DE KEHOT

זח״ב קסב, ב.

32 **בקרב איש ולב עמוק**

Le psalmiste décrit des conspirateurs dont les desseins sont cachés : « l'intérieur de l'homme, et un cœur profond ». L'Alter Rebbe reprend ces mots pour désigner la profondeur la plus intime du cœur, où se rassemble la présence de D.ieu.

Psalms 64:7 תהילים ס״ד:ז׳

יַחְפְּשׂוּ־עוֹלֹת תַּמְנוּ חֵפֶשׂ מְחֻפָּשׂ וְקֶרֶב אִישׁ וְלֵב עָמֹק׃

Ils cherchent des iniquités, ils accomplissent une recherche minutieuse, jusque dans la pensée intime de chacun et au fond du cœur.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

33 **והיו הדברים האלה אשר אנכי**

« Et ces paroles que Je te prescris aujourd'hui seront sur ton cœur » — le verset qui suit « Tu aimeras » ; l'Alter Rebbe interprète le « Je » comme l'essence même de D.ieu.

Deuteronomy 6:6 דברים ו׳:ו׳

וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל־לְבָבֶךָ׃

Et ces paroles que je t'ordonne aujourd'hui seront sur ton cœur ;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

34 **אנכי מי שאנכי**

Là, l'expression « Moi, Celui que Je suis » est expliquée : nul ne connaît ni ne saisit le niveau d'Anochi, si ce n'est « Moi-même » — l'essence propre de D.ieu, au-delà de toute appréhension ; en 10c, il s'agit de Son essence et de Son être, qui ne relèvent absolument pas des limites de l'appréhension.

Zohar I, 167b זח״א קסז,

LA NOTE DE KEHOT

ראה זח״א קסז, ב. לקו״ת להאריז״ל תולדות כז, יט. בלקו״ת במדבר א, ב ״פי׳ שאין מכיר ומשיג בחי׳ אנכי אלא אנכי בעצמי״. ושם י, ג ״הוא בחי׳ עצמותו ומהותו שאינו בגדר תפיסא והשגה כלל״. וראה שערי אורה שער חנוכה לא, א. שם לז, ב ״דהיינו בחי׳ סוכ״ע הכללי״. ראה לקמן ט, ג. יח, ב. לז, ב. לח, א. נא, א. נו, א. סד, ב. סו, ב. פב, ג. פד, ג. פז, ג. קט, א. ועוד.

35 **התורה קדמה אלפים שנה לעולם**

Reish Lakish : la Torah a précédé la création du monde de deux mille ans, d'après « J'étais auprès de Lui comme un nourrisson… jour après jour » ; un jour de D.ieu équivaut à mille ans.

Midrash Tehillim 90:7 מדרש תהילים צ׳:ז׳

תשב אנוש עד דכא. אמר רבי אבהו גדולה תשובה שקדמה לבריאת עולם שנאמר בטרם הרים יולדו תשב אנוש עד דכא. א״ר הונא בשם ריש לקיש אלפים שנה קדמה תורה לברייתו של עולם שנאמר (שם ל)

ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום. ויומו של הקב״ה אלף שנה שנאמר כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול:

OYW (Public Domain)

Bereshit Rabbah 8:2 בראשית רבה ח׳:ב׳

… היום של ששי שואל של חמישי וכו׳, עד לראשון למי היו שואלין? לא לתורה, שקדמה לברייתו של עולם?! דאמר רבי שמעון בן לקיש: שני אלפים שנה קדמה התורה לברייתו של עולם, הדא הוא דכתיב (משלי ח): ואהיה אצלו אמון וגו׳. ויומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים, דכתיב: כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול. הוי, הזאת ידעת מני עד וגו׳. התורה יודעת מה קודם לברייתו של עולם, אבל אתה אין לך עסק לדרוש, אלא (איוב כ): מני שים אדם עלי ארץ. רי אלעזרבשם בן סירא אמר: בגדול ממך אל …

Rav Ḥama bar Ḥanina commença : « Sais-tu cela depuis [les temps les plus anciens ?] » (Job 20:4). Rav Ḥama bar Ḥanina dit : Cela ressemble à une ville qui recevait ses provisions par l'intermédiaire de conducteurs d'ânes. Ils se demandaient les uns aux autres : « Quel est aujourd'hui le prix du grain dans la province ? » Ceux du vendredi interrogeaient ceux du jeudi ; ceux du jeudi, ceux du mercredi ; ceux du mercredi, ceux du mardi ; ceux du mardi, ceux du lundi ; ceux …

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

Vayikra Rabbah 19 ויקרא רבה י״ט

Zohar II, 49a זח״ב מט,

LA NOTE DE KEHOT

מדרש תהלים צ, ד. — ועייג״כ ב״ר פ״ח, ב. ויק״ר פי״ט. תנחומא וישב ד. זח״ב מט, א. — ראה ד״ה איתא במדרש תהלים (קונטרס נט). — (הערת כ״ק אדמו״ר זי״ע בספר המאמרים ת״ש ע׳ 83). בלקו״ש חט״ו ע׳ 476 נדפס מכ׳ (מיום כג סיון תשי״ב) ביאור לד״ה זה: . . . במענה על שאלותיו, זה מכבר, בתו״א בתחלתו בד״ה השמים כסאי: א) הא דאלפיים שנה קדמה תורה לעולם ואח״כ נמשכה בשמים וארץ — אם זהו ענין אחד עם האמור בזהר באד״ר, ע״ד חד אורחא ותרי״ג ארחין דאורייתא. הנה, בכלל, האמור בזהר שייך למצות, ששרשן בכתר גלגלתא, וכמוש״כ באגה״ק ס״ך, וכ״ה ג״כ בד״ה תקעו תרצ״א ס״ו שמביאו במכתבו (משא״כ תורה שמחכמה נפקת ע״י״ש באגה״ק), כי גם התרי״ג ארחין הם בגלגלתא. ולפעמים מפרשים מאמר הזהר גם על התורה, אבל כמו ששרשה בכתר. וראה לקו״ת במדבר יא, ד. ב) מהו השייכות דבינה והתבוננות בלב לרחמים עליונים והתהוות התורה, — בלקו״ת לג׳ פרשיות (א, ב) מפרש ע״ז וז״ל: ועיין בתניא פמ״ה . . וגם כמו יוהכ״פ שהוא התגלות הבינה ה״ז ע״י שמעוררים רחמים. — ויעויין בתניא שם, ובהגהות הצ״צ ע״ז שנדפסו בקונטרס רשימות איכה ע׳ כ״ב. ג) מש״כ שהמדות בטלים ונכללים במקורם — אם הכוונה לע״ס הגנוזות — הכוונה למקור המדות, היינו שכל המולידם, ז״ת דאימא. ועיין בזה באריכות בלקו״ת לג״פ (א, ג׳ ו, ג), ובהמשך ר״ה שנדפס לשנה זו. ד) התורה כבר נמסרה בעולם בשעת מ״ת ולמה צריכים לאתדל״ת — מובן ע״פ משנ״ת בחילוק התורה שלפני התפלה ושלאחרי, עיין לקו״ת ברכה (צו, ב) ובכ״מ. ה) כותב דרוחו ונשמתו אליו יאסוף בקרב איש ולב עמוק, ובסוף המאמר איתא שהוא רק בבחי׳ מקיף וסובב. הרי כתב גם בסוף המאמר דמעט מזער נתפס בפני׳ הלב, וממכ״ע לגבי סוכ״ע הוא מעט מזעיר. ראה תניא פמ״ח, ועג״כ בהוספות לתו״א ד״ה אם ישים — דיאסוף היינו אורות בכלים. ו) גם המשכה דוידבר הוי׳ אל משה נעשה ע״י ואהבת גו׳, וכמוש״כ בפי׳ בלקו״ת לג״פ (יא, ג). ועייג״כ אמרי בינה שער הקי״ש ספמ״ג. ז) הארץ הדום רגלי — מפרש דמצות מעשיות מעלים הרגל — כנס״י למעלה והאדם

שגיתי ה׳ יכפר בעדי״ — הגי״ה בכת״י על תו״א הני״ל.

40 **לבחינת משה שהוא מבחי׳ כי מן המים משיתיהו**

Une glose manuscrite relie cela au paragraphe 11 de ce maamar : « shamayim signifie sham mayim, car la Torah vient de 'Hokhma ». Le glossateur suggère que c'est pourquoi on l'appelle « la Torah de Moshe », puisque Moshe a été « tiré de l'eau ».

LA NOTE DE KEHOT

״נראה דזהו ע״פ מש״כ לקמן בד״ה והנה זהו דרך כלל כו׳ ושם וז״ל שמים שם מים דאורייתא מחכמה נפקת, ואולי אפשר לתת טעם שנק׳ תורת משה — מטעם הזה דאורייתא מחכמה נפקת — ומשה מן המים משיתיהו וד״ל״ — הגי״ה בכת״י על תו״א הני״ל.

41 **כי מן המים משיתיהו**

La fille de Pharaon le nomma Moshe, « car je l'ai tiré de l'eau ». L'Alter Rebbe relie Moshe à « l'eau », à 'Hokhma (sagesse), dont provient la Torah.

שמות ב׳:י׳ **Exodus 2:10**

וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַתְּבִאֵהוּ לְבַת־פַּרְעֹה וַיְהִי־לָהּ לְבֵן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מֹשֶׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן־הַמַּיִם מְשִׁיתִהוּ׃

L'enfant grandit, elle l'amena à la fille de Pharaon, et il devint son fils. Elle lui donna le nom de Moïse, car elle dit : « Je l'ai tiré des eaux. »

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

שמות ב, י.

42 **שו״ה הרי היא — כסא ע״ד**

Le manuscrit porte : « c'est "Mon trône", comme un trône, par analogie », au lieu de « c'est un trône, par analogie ».

LA NOTE DE KEHOT

בכת״י: הרי היא כסאי כמו כסא: עד״מ.

43 **דאנת חכים**

Ces mots citent Tikkunei Zohar, Patach Eliyahu · 17b:3–4 ; le passage figure ci-dessous.

תקוני הזהר י״ז ב:ג׳-ד׳ **Tikkunei Zohar, Patach Eliyahu · 17b:3–4**

אנת חכים ולאו בחכמה ידיעא. אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעא. לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא. ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאינון צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא. דין איהו גבורה. משפט עמודא דאמצעיתא. צדק מלכותא קדישא. מאזני צדק *תרין סמכי קשוט. הין צדק אות ברית. כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

LA NOTE DE KEHOT

ת״ז בהקדמה (פתח אליהו).

44 **דאנת חכים ולא בחכמה ידיעא ומבין ולא בבינה ידיעא**

La prière d'Eliyahu : « Tu es sage, mais non d'une sagesse connaissable ; Tu comprends, mais non d'une compré-

למטה — והיינו העלאתם והתכללות של ג׳ (נה״י דלבר מגופא, תרין שוקין, רגל) במוחין, ע״י שנכללין מקודם במדות (וא״ו) והמדות במוחין (יו״ד), ונת׳ בפרטיות בלקו״ת לג״פ (ח, א. ואילך). ח) זה שהנשמה המלובשת בגוף פועלת היחוד דאורייתא וקוב״ה — ב׳ טעמים בדבר: מפני שעסקה בניצוצות דתהו שקדם לתיקון. והעיקר — שעבודתה למטה גורם, בב״א, עבודת שרשה בכל העולמות וגם מה שלמעלה מעולמות, כי היא כחבל שראשו קשור למעלה. ועיין אגרת התשובה פ״ה, קו״א לתניא בתחילתו, הגה״ה שני׳ בתניא פ״מ. וראה ג״כ מאמר דשבת מברכין סיון הי׳תש״ב. ט) משי״כ בביאור דד״ה כי כאשר השמים ספ״ד ענין ג׳ הוי״ן דויסע כו׳ — הוא לרא״ לבאר מאין ממשיכין, שהוא מהיודי״ן כו׳. ועיין תו״א ויצא ביאור דושבתי בשלום. יוד) כח הצמיחה הפרטי, דצומח פרטי, גם הוא נמצא בארץ, ולא בגרעין, אלא שהגרעין מעורר אותו, היינו, שיצמח עשב זה ולא אחר. ראה אגה״ק סוף ס״ך. ד״ה יביאו לבוש (ש״א) פכ״ו. וככה הגדול פמ״ד. ועוד.

36 **פי׳ עולם נקרא בחינת אש ומים**

Là, en expliquant que la force vitale spirituelle de chaque chose physique est également appelée « lieu » (« Voici, il y a un lieu auprès de Moi »), l'Alter Rebbe renvoie à ce maamar : le « monde » désigne le niveau du feu et de l'eau, c'est-à-dire les attributs supérieurs.

LA NOTE DE KEHOT

נזכר בלקו״ת בחוקותי מה, ב.

37 **ודברת בם**

« Tu les enseigneras à tes enfants et tu en parleras. » Le fait de prononcer des paroles de Torah s'interprète comme faisant descendre la Lumière infinie (Or Ein Sof) dans la Torah.

דברים ו׳:ז׳ **Deuteronome 6:7**

וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ׃

Tu les enseigneras avec soin à tes enfants, et tu en parleras lorsque tu seras assis dans ta maison, lorsque tu marcheras en chemin, lorsque tu te coucheras et lorsque tu te lèveras.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

38 **עולמים — פי׳ תוך דבר**

Là, en expliquant comment nous parvenons à connaître la lumière qui entoure les mondes, l'Alter Rebbe renvoie à ce maamar : « comprendre une chose à partir d'une autre » signifie que nous comprenons sovev kol almin à partir de memalé kol almin, la lumière revêtue dans les mondes.

LA NOTE DE KEHOT

מובא בלקו״ת ואתחנן ו, ג.

PARAGRAPHE 5

39 **וזהו ענין וידבר ה׳ אל משה**

Une glose manuscrite de la première édition suggère que ce passage s'appuie sur Iggeres HaKodesh 12, qui dit que le Nom Havaya, lorsqu'il apparaît sans précision dans toute la Torah, désigne l'attribut de Tiferet.

LA NOTE DE KEHOT

״לכמוני השפל הדל נראה דזה הוא עפ״י מה דאיתא באגה״ק סי׳ יב וז״ל: ולכן סתם שם הוי׳ ב״ה שבכל התורה מורה על מדת התפארת כו׳ ע״ש, ואם

hension connaissable. » La sagesse de D.ieu dépasse la nôtre, et pourtant elle descend dans la Torah.

Tikkunei Zohar 17b:3–4 תקוני הזהר י״ז ב:ג׳-ד׳

אנת חכים ולאו בחכמה ידיעא. אנת הוא מבין ולא מבינה ידיעא. לית לך אתר ידיעא אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא. ולאחזאה לון איך אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאינון צדק ומשפט כפום עובדיהון דבני נשא. דין איהו גבורה. משפט עמודא דאמצעיתא. צדק מלכותא קדישא. מאזני צדק *תרין סמכי קשוט. הין צדק אות ברית. כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

45 **ומעשרות וקרבנות**

La note précise que la mention des dîmes et des sacrifices ici est expliquée dans Or HaTorah, Behaalosecha.

LA NOTE DE KEHOT

נתבאר באוה״ת בהעלותך ע׳ שסד.

PARAGRAPHE 6

46 **אמרו בגמרא על פסוק כרסון רמיו**

Daniel voit «des trônes furent dressés» et l'Ancien des jours assis ; le Talmud demande pourquoi le pluriel.

Daniel 7:9 דניאל ז׳:ט׳

חָזֵה הֲוֵית עַד דִּי כָרְסָוָן רְמִיו וְעַתִּיק יוֹמִין יְתֵב לְבוּשֵׁהּ כִּתְלַג חִוָּר וּשְׂעַר רֵאשֵׁהּ כַּעֲמַר נְקֵא כָּרְסְיֵהּ שְׁבִבִין דִּי־נוּר גַּלְגְּלוֹהִי נוּר דָּלִק׃

Je regardai jusqu'à ce que des trônes fussent placés, et l'Ancien des jours s'assit ; son vêtement était blanc comme la neige, et les cheveux de sa tête comme de la laine pure ; son trône était des flammes de feu, et ses roues, un feu ardent.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Chagigah 14a:6 חגיגה י״ד א׳:ו׳

קַיְּבְלַהּ מֵינֵיהּ, אוֹ לָא קַיְּבְלַהּ מֵינֵיהּ? תָּא שְׁמַע: אֶחָד לְדִין וְאֶחָד לְצִדְקָה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: עֲקִיבָא, מָה לְךָ אֵצֶל הַגָּדָה! כְּלָךְ מְדַבְּרוֹתֶיךָ אֵצֶל נְגָעִים וְאָהָלוֹת. אֶלָּא: אֶחָד לְכִסֵּא וְאֶחָד לְשַׁרְפְּרַף. כִּסֵּא — לֵישֵׁב עָלָיו, שַׁרְפְּרַף — לְהַדּוֹם רַגְלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: ״הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדוֹם רַגְלָי״.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Sanhedrin 38b:18 סנהדרין ל״ח ב׳:י״ח

קַבְּלַהּ מֵינֵיהּ אוֹ לָא קַבְּלַהּ מֵינֵיהּ? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: אֶחָד לְדִין וְאֶחָד לִצְדָקָה, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: עֲקִיבָא, מָה לְךָ אֵצֶל הַגָּדָה? כְּלָךְ אֵצֶל נְגָעִים וְאָהָלוֹת! אֶלָּא, אֶחָד לְכִסֵּא וְאֶחָד לִשְׁרַפְרַף: כִּסֵּא לֵישֵׁב עָלָיו, שַׁרְפְּרַף לְהַדּוֹם רַגְלָיו.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

Berakhot 10b ברכות י׳ ב

LA NOTE DE KEHOT

דניאל ז, ט. חגיגה יד, א (ראה אוה״ת נ״ך-א ע׳ שיג ״כרסון רמיו וע״י יתיב כו׳ אחד לכסא ואחד לשרפרף שנאמר השמים כסאי כו׳״). סנהדרין לח, ב. וראה ברכות י׳, ב.

PARAGRAPHE 7

47 **והענין כי הנה כנס״י**

Cité par la note comme parallèle à l'idée que la Communauté d'Israël est appelée «pied».

LA NOTE DE KEHOT

ראה סה״מ תרכ״ז [הוצאת תש״ס] עמוד סז.

48 **וברא כרעא דאבוה**

Là, «un fils est la jambe de son père» décrit Netsa'h : l'amour naturel qui agit sans l'intellect, appelé les «jambes», à l'extérieur du corps ; les niveaux les plus bas d'Adam Kadmon s'étendent jusqu'à l'extrémité d'Assiya, ce qui explique que même le Juif le plus simple puisse donner sa vie pour sanctifier le Nom de D.ieu.

Yevamot 3a:2–4 יבמות ג׳ א׳:ב׳-ד׳

דְּאָמַר רָבָא: אָמַר לִי רַב יִצְחָק בַּר אַבְדִימִי: אָתְיָא ״הֵנָּה״ ״הֵנָּה״, אָתְיָא ״זִמָּה״ ״זִמָּה״. הַשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ כָּל מִלְּתָא דְּאָתְיָא מִדְּרָשָׁא חַבִּיבָא לֵיקֵּה, לִיתְנֵי לַאֲחוֹת אִשָּׁה לְבַסּוֹף! אַיְידֵי דְּאַיְירֵי בְּאִיסּוּר אַחְוֹתָא, תְּנָא אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

LA NOTE DE KEHOT

יונת אלם רפ״ב, ראה יבמות ג, א תוד״ה מקמי. וראה לקמן עח, ב. ובמ״מ ללקו״ת ואתחנן יב, ג.

49 **וברא כרעא דאבוה**

Les Tosafot emploient l'expression talmudique «un fils est la jambe de son père» (bera kar'a de'avuha) : un fils est le prolongement de son père. La note de Kehot renvoie à ce passage ; le maamar l'applique à Israël, qui est le «pied» de D.ieu.

Tosafot on Yevamot 3a:7 תוספות על יבמות ג׳ א׳:ז׳

מקמי אשת אחיו שלא היה בעולמו - וה״ה מקמי אשת אחיו מאמו וחדא מנייהו נקט דתרוייהו לאו קרובי עצמו נינהו אלא ע״י קידושין וכלתו שהיא אשת בנו קרובה מנייהו טפי אבל אין לומר דוקא לגבי אשת אחיו שלא היה בעולמו כלתו קרובה טפי לפי שלא היה בעולמו אבל לגבי אשת אחיו מאמו לא דבאשת בנו איפלג דרא כדאשכחן לענין עדות בב״ב (ד׳ קכח.) דאפי׳ מאן דמכשר באבא דאבא פסיל בן אחיו דע״כ לענין עריות אשת בנו קרובה טפי מאשת אח שהבן כרעיה דאבוה הוא דקחשיב בתו ובת בתו קרובי עצמו ...

Vilna Edition (Public Domain)

50 **שהדם הוא הנפש**

«Car le sang, c'est l'âme (la vie).» La vie de la tête circule à travers le sang qui passe par les pieds.

Deuteronomy 12:23 דברים י״ב:כ״ג

רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנָּפֶשׁ וְלֹא־תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם־הַבָּשָׂר׃

Seulement, sois fermement résolu à ne pas manger le sang, car le sang, c'est la vie ; et tu ne mangeras pas la vie avec la chair.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

51 **וכן כמה רפואות יש שעושין ברגלים**

> Là, l'Alter Rebbe explique que les jambes (Netsa'h (victoire) et Hod (splendeur)) ont leur racine en Kéter (la Couronne), portent le corps et la tête, et que la tête est guérie grâce au pied — placé dans de l'eau chaude — parce que les veines de la tête se trouvent dans le pied, puisque «leur fin est enchâssée dans leur commencement».

LA NOTE DE KEHOT

ראה לקו"ת מסעי צ, ג "וגם לרפואת הראש הוא ע"י הרגל שמשימין במים חמין וכדומה לפי שיש גידי הראש בהרגל" ע"ש שמציין לכאן. וראה בסה"מ תרל"ב כרך ב ע' שעח.

52 **ובבחינה זו נקרא הרגל ראש . . שסופן הוא תחילתן שבחי' הרגל נקרא ראש**

> Le chapitre 36 explique que D.ieu a désiré une demeure dans le monde le plus bas, ce monde matériel où Sa lumière est le plus dissimulée.

Tanya, Likkutei Amarim 36:5 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים ל"ו:ה'

וְהִנֵּה, תַּכְלִית הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת וִירִידָתָם מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה - אֵינוֹ בְּשְׁבִיל עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, הוֹאִיל וְלָהֶם יְרִידָה מֵאוֹר פָּנָיו יִתְבָּרַךְ, אֶלָּא הַתַּכְלִית הוּא עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן, שֶׁכְּבָר עָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, לִהְיוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ, כַּד אִתְכְּפְיָא סִטְרָא אָחֳרָא וְאִתְהַפַּךְ חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא - שֶׁיְּאִיר אוֹר ה' אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּמָקוֹם הַחֹשֶׁךְ וְהַסִּטְרָא אָחֳרָא שֶׁל כָּל עוֹלָם הַזֶּה כּוּלּוֹ, בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז וְיִתְרוֹן אוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ, מֵהָאָרָתוֹ בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים, שֶׁמַּאִיר ...

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

LA NOTE DE KEHOT

משמע שמעלת הרגל "בבחי' זו" היא בדוגמת מעלת הראש בבחי' הגילויים, והיינו שנעיצת תחלתן בסופן הוא באופן, שבחי' סופן — רגל, הוא כלי לבחי' תחלתן — כמו שהראש הוא כלי לשכל. וכן מובן גם מענין ד"דירה בתחתונים" מה שדוקא התחתונים הם דירה לעצמותו יתי (ובעולמות העליונים — רק גילוי, שזהו "ירידה מאור פניו יתי" (תניא פל"ו. נת' בד"ה באתי לגני תשי"א פ"ה. ושי"נ) — שזהו לא רק לפי שהגילויים שישנם בעליונים מסתירים על העצמות, ובעוה"ז — אין הסתר זה, אלא גם) לפי שההרגש שמציאותו מעצמותו — בעוה"ז, הוא בדוגמת והוא "כלי" ודירה להעצמות שמציאותו מעצמותו (אגה"ק סי' כ'. ביאוה"ז בשלח מג, ג, ביאוה"ז לציצ ע' ריד. וראה המשך ר"ה תרצ"ד (פי"ד. ובד"ה בסוכות שם בתחלתו), מצה זו תשי"ז פ"ב. ובכ"מ). לקו"ש חי"ט ע' 75 הערה 30.

53 **בנים אתה לה'**

> «Vous êtes des enfants de Havaya, votre D.ieu.» En tant qu'enfants, le peuple juif est le prolongement de son Père, son «pied».

Deuteronomy 14:1 דברים י"ד:א'

בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא־תָשִׂימוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת:

Vous êtes les enfants de D.ieu, votre D.ieu : ne vous faites pas d'incisions et ne vous rasez pas entre les yeux pour un mort.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

דברים יד, א.

PARAGRAPHE 8

54 **נעוץ תחילתן בסופן**

> Là, l'Alter Rebbe explique que «leur fin est enchâssée dans leur commencement» — la fin ayant un avantage qui fait défaut à la tête — n'existe que dans le monde de Tikkun, où les Séfirot forment des configurations complètes, et non dans Tohu.

LA NOTE DE KEHOT

ספר יצירה פי"א מ"ז. ראה גם לקמן נב, א. ראה לקו"ת תצא לה, ב. ביאוה"ז לציצ ח"ב ע' תר ומציין שם לכמה דרושים. וראה בלקו"ש חי"ו ע' 19 בהערה 57 "החידוש שבסוף מעשה במחשבה תחלה על נעוץ תחלתן בסופן". בארוכה באוה"ת כאן כרך ג תעג, ב מלקו"ת לג"פ. וראה גם בד"ה ועמדו רגליו — תרי"ל ע' שכ. ובד"ה ועתה יגדל נא תרל"ב כרך ב ע' שסז ואילך. באוה"ת חנוכה תתקכט, ב כ' הטעם "שהוסד כן הוא כדי להיות קיום המשכת האור בעולמות שהרי הירידה הוא השפלה . . אך כאשר ימצא בהתחתון בחי' ומדריגה מה שאין נמצא בהעליון לכך יתקיים התלבשות העליון בתחתון" ע"ש.

55 **נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן**

> Sefer Yetzirah décrit les dix Séfirot : « leur fin est insérée dans leur commencement, et leur commencement dans leur fin, comme une flamme attachée à une braise ». L'Alter Rebbe s'appuie sur cela pour montrer la supériorité du niveau le plus bas.

Sefer Yetzirah 1:7 ספר יצירה א:ז'

עשר ספירות בלי מה נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן כשלהבת קשורה בגחלת שאדון יחיד ואין לו שני ולפני אחד מה אתה סופר:

La dizaine de l'existence à partir du néant a sa fin liée à son commencement et son commencement lié à sa fin, tout comme la flamme est unie au charbon ardent ; car D.ieu est un et il n'y en a pas un second, et avant un, que compteras-tu ?

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain) • Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain)

56 **אור ישר ואור חוזר**

> Le Tzemach Tzedek précise que cela diffère des «cercles», qui n'ont ni tête ni fin : ici, il y a une tête et une fin ; toutefois, d'en haut, la 'Hokhma est la tête et Mal'hout la fin, tandis que d'en bas, c'est l'inverse.

LA NOTE DE KEHOT

באוה"ת בראשית תתרכו, א מציין ע"ז "אינו דומה לבחי' עגולים, שבבחי' עגולים לא יש כלל ראש וסוף . . אבל כאן הכוונה שיש ראש וסוף רק שמלמעלה למטה החכמה ראש והמל' סוף ומלמטלמ"ע בהיפוך". וראה באוה"ת פ' ואתחנן ע' קעד וע' רצג ואילך למה דוקא נתב"ס ולא באמצען.

57 **וישראל נקראו ראשית**

> Une note manuscrite sur la première édition de Torah Ohr renvoie à ces discours du Mitteler Rebbe concernant le fait qu'Israël soit appelé «premier».

LA NOTE DE KEHOT

"ע' תו"ח פ' חיי שרה בד"ה והנערה טובת מראה כו' בסי' כו. בד"ה ומעתה יש להקדים עוד ענין א' כו' [##]". הגי"ה בכתי"י על תו"א הני"ל.

58 **וישראל נקראו ראשית**

Rachi cite les Sages, selon lesquels le monde fut créé « en faveur d'Israël, qui est appelé reishis (premier) », d'après Jérémie 2:3.

Rashi on Genesis 1:1:2 רש"י על בראשית א:א:ב׳

בראשית ברא אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו (משלי ח׳), ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתו (ירמיה ב׳); ואם באת לפרשו כפשוטו, כך פרשהו ברֵאשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ היתה תהו ובהו וחשך ויאמר אלקים יהי אור ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות כך, היה לו לכתב בראשונה ברא את השמים וגו׳ שאין לך ראשית בכל המקרא שאינו דבוק …

בְּרֵאשִׁית בָּרָא — AU COMMENCEMENT, IL CRÉA. Ce verset appelle impérieusement une explication, comme nos Rabbins l'ont expliqué : D.ieu créa le monde en raison de la Torah, qui est appelée (Proverbes 8:22) « le commencement (ראשית) de Sa (de D.ieu) voie », et en raison d'Israël, qui est appelé (Jérémie 2:3) « le commencement (ראשית) de Sa (de D.ieu) récolte ». Si toutefois tu souhaites l'expliquer dans son sens littéral, explique-le ainsi : Au commencement de la création du ciel et de la terre, lorsque la terre était informe …

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

59 **וישראל נקראו ראשית**

« Israël est saint pour D.ieu, le premier (reishis) de Ses produits » — le verset à l'origine du titre d'Israël, « premier ».

Jeremiah 2:3 ירמיהו ב׳:ג׳

קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל לַה׳ רֵאשִׁית תְּבוּאָתָהּ כָּל־אֹכְלָיו יֶאְשָׁמוּ רָעָה תָּבֹא אֲלֵיהֶם נְאֻם־ה׳

Israël est la part consacrée de D.ieu, les prémices de Sa récolte ; tous ceux qui le dévorent seront tenus pour coupables, le malheur s'abattra sur eux, dit D.ieu.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

60 **וירא ראשית לו**

Dans la bénédiction de Gad par Moshe : « Il a vu pour lui-même la première [part] », le territoire conquis en premier. L'Alter Rebbe cite ce verset pour le mot reishis, « premier » ; le Midrash comprend que le verset parle de Moshe.

Deuteronomy 33:21 דברים ל״ג:כ״א

וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ כִּי־שָׁם חֶלְקַת מְחֹקֵק סָפוּן וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם צִדְקַת ה׳ עָשָׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם־יִשְׂרָאֵל׃

Il choisit pour lui la première part, car là était réservée la portion d'un dirigeant ; les chefs du peuple vinrent. Il accomplit la justice de D.ieu et Ses ordonnances envers Israël.
.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

דברים לג, כא.

61 **וירא ראשית לו**

Parmi ceux en faveur desquels le monde fut créé, Rabbi Berechiah nomme Moshe, « comme il est dit : "Il a vu le premier (reishis) pour lui-même." » Ainsi, « premier » est dit de Moshe aussi bien que d'Israël.

Bereshit Rabbah 1:4 בראשית רבה א׳:ד׳

62 **נטלו ממנו אלף אורות (ובשבת חוזרין**

Là, à propos de « préservant la bonté pour des milliers (la'alafim) », l'Alter Rebbe explique que de la volonté — notzer étant formé des lettres de ratzon — découle le niveau des « milliers », comme dans « Je t'enseignerai (a'alef-cha) la sagesse » ; c'est ainsi que « la Torah précéda le monde de deux mille ans ». Il renvoie à Pri Etz Chaim, Shaar HaShabbos chap. 8, au sujet de « Moshe se réjouit » : mille parts de lumière.

LA NOTE DE KEHOT

בלקו״ת ברכה צג, ג ״פע״ח שער השבת פ״ח בענין ישמח משה כו׳ אלף חלקים של אור כו׳״. וראה לקו״ת להאריז״ל ס״פ תשא. שם ר״פ ויקרא. עיין בזה בספר הלקוטים בהעלותך עה״פ והאיש משה ענו מאד. ולפענ״ד נראה, שהאלף אורות או המשכה הנ״ל אין זה ענין של תוספות אור בנשמה שתוכל להוסיף כח בעבודתה אבל נשארת במדריגתה . . אלא ב׳ ענינים הנ״ל הם ע״ד השינוי מאברם לאברהם. לקו״ש ח״ו ע׳ 245 ע״ש בארוכה. קטע מכאן מובא בד״ה פסל לך תרל״ב ע׳ פב. בענין אלף אורות — ראה ד״ה ישמח משה תרל״ח. בסה״מ תרמ״ג ע׳ לא כ׳ שאין הגוף מזדכך ע״י מצות מעשיות ומפרש שכאן בתו״א ״אמר רק מוחו ולבו זכים היינו שיזדככו המוח והלב להבין גדולת אוא״ס ב״ה ויהי׳ מקושר לאלקות . . צ״ל דקדוק לשונו הק׳ שע״י מצות מעשיות נע׳ מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה מהו המספר אלף פעמים דוקא, ולמה מוחו ולבו דוקא״. ראה ג״כ לקו״ש חכ״ב ע׳ 349. חכ״ג ע׳ 335.

63 **(ובשבת . . חלקו)**

La remarque entre parenthèses concernant le Chabbat figure également dans les manuscrits ; elle ne constitue donc pas un ajout ultérieur.

LA NOTE DE KEHOT

המוסגר נמצא גם בכת״י מאמרי אדה״ז.

64 **לך רד מגדולתך**

Rabbi Elazar : après le Veau d'or, D.ieu dit à Moshe : « Descends de ta grandeur ! Ne t'ai-Je accordé de grandeur qu'en faveur d'Israël ? Maintenant qu'Israël a péché, que comptes-tu pour Moi ? »

Berakhot 32a:14 ברכות ל״ב א׳:י״ד

"וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה לֶךְ רֵד". מַאי "לֶךְ רֵד"? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה: מֹשֶׁה, רֵד מִגְּדוּלָּתְךָ! כְּלוּם נָתַתִּי לְךָ גְּדוּלָּה אֶלָּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל. וְעַכְשָׁיו יִשְׂרָאֵל חָטְאוּ — אַתָּה לָמָּה לִי? מִיָּד תָּשַׁשׁ כֹּוחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְלֹא הָיָה לוֹ כֹּחַ לְדַבֵּר. וְכֵיוָן שֶׁאָמַר "הֶרֶף מִמֶּנִּי וְאַשְׁמִידֵם", אָמַר מֹשֶׁה: דָּבָר זֶה תָּלוּי בִּי! מִיָּד עָמַד וְנִתְחַזֵּק בִּתְפִלָּה, וּבִקֵּשׁ רַחֲמִים.

« Et D.ieu dit à Moïse : "Va, descends" » (Exode 32:7). Que signifie « Va, descends » ? Rabbi Éléazar dit : Le Saint, béni soit-Il, dit à Moïse : « Moïse, descends de ta grandeur. Ne t'ai-Je accordé la grandeur qu'en faveur d'Israël ? Et main-

tenant qu'Israël a péché, que représentes-tu pour Moi ? » Aussitôt, la force de Moïse s'affaiblit et il n'eut plus la force de parler. Mais lorsqu'Il dit : « Laisse-Moi, afin que Je les détruise » (Deutéronome 9:14), Moïse se dit [à lui-même] ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

ברכות לב, א. פדר״א פרק מה. ראה רש״י תשא לב, ז.

65 **לך רד**

Dans son commentaire sur « Va, descends », Rachi rapporte le même enseignement : « de ta grandeur ; Je ne t'ai accordé de grandeur que pour eux. »

Rashi on Exodus 32:7:2 רש״י על שמות ל״ב:ז׳:ב׳

לך רד. מִגְּדֻלָּתְךָ - לֹא נָתַתִּי לְךָ גְּדֻלָּה אֶלָּא בִּשְׁבִילָם (ברכות ל״ב), בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְנַדָּה מֹשֶׁה מִפִּי בֵּית דִּין שֶׁל מַעְלָה (תנחומא):

«Va, descends» : descends de ta position élevée ; Je ne t'ai accordé une distinction qu'en leur faveur ! (Berakhot 32a). À ce moment-là, Moïse fut excommunié par décret du tribunal céleste (Midrash Tan'houma, Ki Tissa 22).

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

66 **שש מאות אלף רגלי העם**

Moshe demande à D.ieu comment il pourrait donner de la viande à « six cent mille à pied, le peuple au milieu duquel je me trouve » : il s'agit manifestement de six cent mille hommes à pied. L'Alter Rebbe comprend raglei, « à pied », comme « pieds » : Israël constitue les pieds de Moshe.

Numbers 11:21 במדבר י״א:כ״א

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים:

Et Moïse dit : « Le peuple au milieu duquel je me trouve compte six cent mille hommes à pied ; et Tu as dit : Je leur donnerai de la viande, afin qu'ils en mangent tout un mois ! »

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

במדבר יא, כב.

67 **שו״ה שלו — בקרבו**

Après «au milieu duquel je suis», le manuscrit ajoute : «qu'il se trouvait au milieu d'eux».

LA NOTE DE KEHOT

בכת״י נוסף: שהוא הי׳ בקרבם: והם.

68 **מוחו ולבו זכים**

Le glossateur commente : «comme une eau pure (zakim), et comprends» — reliant la pureté de l'esprit et du cœur à l'image d'une eau limpide.

LA NOTE DE KEHOT

"כמו מים זכים והבן". הג״ה בכת״י על תו״א.

69 **אלף פעמים ככה**

Le Tzemach Tzedek développe davantage la notion de «mille fois» à ces endroits.

LA NOTE DE KEHOT

ע׳ באוה״ת בראשית ח״ו תתרכו, ב ואילך, ובפ׳ בחוקותי ע׳ רד. ובתורת שמואל תרכ״ז ע׳ עא מוסיף: והיינו לפי שכל ישראל מעורבים זב״ז תחתון בעליון ועליון בתחתון כו׳ עכ״ל. וראה לקמן עח, ב. ובמ״מ ללקו״ת ואתחנן י״ב, ג.

PARAGRAPHE 9

70 **הדום . . להגביה**

Le Tzemach Tzedek explique l'expression «élever» le pied : «que ses pieds ne descendent pas vers la mort» (voir Zohar 1:221b), car lorsque les hommes s'abaissent en se livrant aux désirs physiques, le flux d'en haut s'abaisse lui aussi jusque dans les chambres de kelipa (l'écorce), puisque «Yaakov est le cordeau de Son héritage» ; tel est le secret de l'exil de la Chekhina (la Présence divine).

LA NOTE DE KEHOT

באוה״ת פ׳ בראשית א, א מציין ע״ז וז״ל: ר״ל שלא יהיו רגליה יורדות מות ע׳ זח״א ויחי דף רכא, ב והיינו שמשפילים א״ע בתאוות גשמיות שמזה נמשך שגם למעלה נשפל ההמשכה בהיכלות הקליפות כי יעקב חבל נחלתו כמ״ש ע״פ ואני נתתי לכם שכם אחד וז״ס גלות השכינה" עכ״ל ע״ש. וכ״ה באוה״ת נ״ך ח״א ע׳ שיב.

71 **צדקה תרומם גוי**

Littéralement : « La justice (tsedaka) élève une nation. » Tsedaka est aussi le mot qui désigne la charité, et l'Alter Rebbe l'interprète ainsi ; il comprend « élève » comme une élévation d'en bas vers le haut, et interprète goy (« nation ») à partir de ses trois lettres.

Proverbs 14:34 משלי י״ד:ל״ד

צְדָקָה תְּרוֹמֵם־גּוֹי וְחֶסֶד לְאֻמִּים חַטָּאת:

La justice élève une nation ; mais le péché est un opprobre pour tout peuple.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

משלי יד, לד. ראה פי׳ הפסוק באוה״ת משלי נ״ך כרך א ע׳ תר.

72 **אותיות ג׳ ו׳ י׳**

Le Tzemach Tzedek écrit : voir «Les cieux sont Mon trône», à propos de «et la terre est Mon marchepied», qui désigne l'âme divine, ainsi que le maamar «Et je ferai tes fenêtres de kadkod», qui l'explique comme désignant l'âme animale.

LA NOTE DE KEHOT

באוה״ת בראשית כרך ג חנוכה תתקלא, ב מציין "וע׳ בד״ה השמים כסאי בד״ה והארץ הדום רגלי . . דקאי על נה״א, ובד״ה ושמתי כדכד פי׳ דקאי על נה״ב". [לקו״ת ראה כה, א "חטאתם של ישראל הוא הגורם חסד לאומים"]. וראה שם תתרלו, ב. אוה״ת נ״ך ע׳ תר מציין לכאן. סה״מ תרל״ח ע׳ ער. ראה לקמן לח, ד שמגביה את בחי׳ היו״ד שבאה למעלה מעלה.

73 **בבחינת גוי שהם אותיות ג׳ ו׳ י׳ . . חסד דין רחמים**

Autre développement du Tzemach Tzedek sur goy comme gimmel-vav-yud et sur les trois attributs.

LA NOTE DE KEHOT

ראה באוה"ת בראשית כרך א קלח, ב. כרך ו תתרלו, ב. וראה לקו"ש חל"ג ע' 226 הערה 27.

74 **חסד דין רחמים**

> Référence à la division des attributs en bonté, jugement et miséricorde.

LA NOTE DE KEHOT

ראה אוה"ת ואתחנן ע' רצז.

75 **נה"י אינו אלא התפשטות חג"ת וענפיה**

> Là, Netsa'h, Hod et Yessod sont comparés aux reins qui «conseillent» comment donner : ils n'ajoutent pas de nouveaux attributs, mais déterminent comment le flux est transmis.

LA NOTE DE KEHOT

ראה לקמן נ, ד שענין נה"י הוא עד"מ כליות יועצות איך להשפיע. וראה באוה"ת שבת שובה ע' א'תקכד.

PARAGRAPHE 10

76 **בכל נפשך**

> «Tu aimeras Havaya, ton D.ieu, de tout ton cœur, de toute ton âme et de toute ta force.» «De toute ton âme» s'entend comme désignant toutes les facultés de l'âme, jusqu'à la plus basse d'entre elles.

Deuteronomy 6:5 דברים ו:ה

וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ׃

Et tu aimeras D.ieu, ton D.ieu, de tout ton cœur, de toute ton âme et de toute ta force.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

77 **שו"ה בבחינת — תרום ותגביה**

> Le manuscrit inverse l'ordre des deux verbes et ajoute «comme indiqué plus haut» : «soit élevé et exalté, comme ci-dessus».

LA NOTE DE KEHOT

בכת"י: תגביה ותרום כנ"ל.

PARAGRAPHE 11

78 **שמים שם מים**

> La note indique que l'interprétation de shamayim comme sham mayim est développée là-bas.

LA NOTE DE KEHOT

ע' באוה"ת פ' עקב ע' תרה בארוכה.

79 **דאורייתא מחכמה נפקת**

> Le Zohar enseigne que la Torah est issue de la 'Hokhma (sagesse) supérieure ; c'est pourquoi elle est le «ciel», sham mayim, les eaux de la sagesse.

Zohar II, 121a זח"ב קכא, א

LA NOTE DE KEHOT

זח"ב קכא, א. וראה שם פה, א.

80 **דאורייתא מחכמה נפקת**

> La note de Kehot renvoie également à ce passage du Zohar concernant l'origine de la Torah dans la 'Hokhma.

Zohar, Yitro 21:378–22:389 ספר הזהר, יתרו כ"א:שע"ח-כ"ב:שפ"ט

Selon Rabbi Yehouda, « père » représente la Sagesse (Hokhmah) et « mère », l'Intelligence (Binah). Rabbi Yehouda dit : « Les deux interprétations signifient une seule et même chose, car nous avons appris que la Torah émana de la Sagesse suprême. » Rabbi Yossé dit que la Torah émana de l'Intelligence, car il est dit : « pour comprendre les paroles de l'intelligence » et « n'abandonne pas la Torah de ta mère ».

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

81 **למה נקרא שמה ארץ שרצתה**

> Le Tzemach Tzedek écrit qu'ailleurs « Les cieux sont Mon trône » est expliqué comme le ratzo (amour) et « la terre est mon marchepied » comme le shov (crainte), tandis que dans « Comme les nouveaux cieux », la terre est le ratzo et le ciel le shov.

Bereshit Rabbah 5:7 בראשית רבה ה':ז

... א"ל הקדוש ברוך הוא אמר לה האריכי הרחיבי קבלי אוכלוסיך ההי"ד (ישעיה נד) הרחיבי מקום אהלך למה כי ימין ושמאל תפרוצי וגו':

L'usage du monde est qu'une personne verse d'un récipient plein dans un récipient vide. Peut-on donc verser d'un récipient plein dans un autre récipient plein ? Le monde entier n'est que de l'eau, et pourtant tu dis : « en un seul lieu » ? Mais nous voyons d'ici qu'un espace plus petit pouvait contenir davantage que ne le permettait sa taille. (Kohelet et Vayikra Rabba 19:9). De même : « Moïse et Aaron réunirent l'assemblée [devant le rocher] » (Nombres 20:10). [L'espace devant le rocher] avait la taille d'un ...

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

LA NOTE DE KEHOT

ב"ר ה, ז. באוה"ת שה"ש כרך א ע' שיח כ': "וכמ"כ נת' במ"א ענין השמים כסאי הוא רצוא אה"ר וכו' והארץ הדום יראה שוב, וצ"ע שבד"ה כאשר השמים החדשים נת' ארץ רצוא ושמים שוב וכו' וכן בכמה דוכתי בענין חתן וכלה דו"נ כלה כלתה נפשי וחתן חות דרגא, . . ויש לומר כי לפעמים מפרשים גבורה יראה ואז הוא בחי' שוב ולפעמים מפרשים גבורה רשפי אש ואז הוא רצוא, וכן חסד הפי' אהבה, אך יש אהבה שממטה למעלה היא רצוא ויש אהבה שמלמעלה למטה והיא בחי' שוב, ועמ"ש מענין ב' בחי' אהבה אלו בד"ה בהעלותך את הנרות שהוא ההפרש בין אהבה דאברהם ובין אהבה דאהרן כה"ג, ולכן ב' הסברות שבענין רצוא ושוב נכוני והכל לפי הענין" עכ"ל שם.

82 **למה נקרא שמה ארץ שרצתה**

> Le Midrach : «Pourquoi l'appelle-t-on eretz [terre] ? Parce qu'elle voulut (ratz'sah [elle voulut]) accomplir la volonté de son Créateur.» Cela relie «terre» à la volonté.

Bereshit Rabbah 5:8 בראשית רבה ה':ח

ויקרא אלקים ליבשה ארץ - למה נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה רבי נתן בשם ר' אחא ורי ברכיה בשם רבי יצחק אמר אני אל שדי אני שאמרתי לשמים וארץ די שאלמלא כן היו מותחים והולכין עד

87 **ושלשה נקראו ארץ**

Le discours du Rebbe sur ce verset, cité à propos des trois choses appelées « terre ».

LA NOTE DE KEHOT

ראה ד"ה השמים כסאי תשמ"א. בהג"ה בכת"י מחסיד על תו"א מעיר כאן "ע' בד"ה כי כאשר השמים, עיין ותבין זאת, כי לכאורה עד כה דבריו שכנס"י נק' רגל רק מצות ותושבע"פ נק' ארץ". ראה גם אוה"ת בראשית כרך ו תתרלז, א.

88 **ושלשה נקראו . . דבר ה'**

Dans ces manuscrits, toute la phrase sur les trois choses appelées « terre » est placée entre parenthèses, comme une remarque incidente.

LA NOTE DE KEHOT

בבוך 1092, 2044 כ"ז נמצא במוסגר.

89 **ארץ ארץ שמעי דבר ה'**

De toute évidence, Jeremiah appelle la terre à entendre la parole de Havaya au sujet du roi Yechonyah (Coniah). Le maamar comprend eretz comme «terre» et interprète sa triple répétition comme renvoyant aux trois choses appelées «terre».

Jeremiah 22:29 ירמיהו כ"ב:כ"ט

אֶרֶץ אֶרֶץ אֶרֶץ שִׁמְעִי דְּבַר־ה'

Terre, terre, terre, écoute la parole de D.ieu.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

ירמי' כב, כט. בבוך 1824 נוסף: שכולם הם בחי' דבר ה'). בבוך הנ"ל מתי' ושלשה נקראו ארץ עד סיום הקטע הוא במוסגר. ושם במקום "ושלשה נקראו" נכתב (וגם נקר'.

PARAGRAPHE 12

90 **אי זה בית**

«Quelle maison pourriez-vous Me bâtir?» — le troisième élément du verset, ici la «maison» de la prière.

Isaiah 66:1 ישעיהו ס"ו:א'

כֹּה אָמַר ה' הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי׃

Ainsi parle D.ieu : Le ciel est Mon trône, et la terre est le marchepied de Mes pieds ; où est la maison que vous pourriez Me bâtir ? Et où est le lieu qui pourrait être Mon lieu de repos ?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

91 **ובחי' בית היינו בכל מאדך**

Ce passage y est cité dans une explication de «de toute ta force».

LA NOTE DE KEHOT

מובא באוה"ת במדבר כרך ו ע' א'תתקו ע"ש בפי' בכל מאדך.

92 **בכל מאדך**

«De toute ta force» (me'odecha) : l'amour au-delà de toute

עכשיו ולמקוה המים קרא ימים א"ר יוסי ב"ר חלפתא והלא ים אחד הוא ומה ת"ל ימים אלא אינו דומה טעם דג העולה מעכו לעולה מצידון ולעולה מאספמיא:

«D.ieu appela Terre la terre sèche, et il appela Mers le rassemblement des eaux, et D.ieu vit que cela était bon» (Genèse 1:10). «D.ieu appela Terre [eretz] la terre sèche». Pourquoi fut-elle appelée eretz ? Parce qu'elle s'empressa [ratzeta] d'accomplir la volonté de son Créateur. Rabbi Nathan, au nom de Rabbi A'ha, et Rabbi Bérékhia, au nom de Rabbi Yitz'hak, dirent : « Je suis D.ieu Tout-Puissant [Shaddaï] » (Genèse 17:1) — Je suis Celui qui dit aux cieux et à la terre : « Assez [daï] ». Sans cela, …

Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

83 **שו"ה א' רץ כו'**

Le manuscrit ne comporte pas les mots « etc. » après « alef, ratz » ; la note remarque qu'ils semblent superflus.

LA NOTE DE KEHOT

בכת"י אין ת"י "כו". — ולכאורה הוא מיותר.

84 **סוכה שהיא גבוה**

La première Michna de Sukkah : une soucca de plus de vingt coudées est invalide. C'est l'exemple que donne l'Alter Rebbe d'une loi connue uniquement par la Torah orale.

Mishnah Sukkah 1:1 משנה סוכה א:א'

סֻכָּה שֶׁהִיא גְבוֹהָה לְמַעְלָה מֵעֶשְׂרִים אַמָּה, פְּסוּלָה. רַבִּי יְהוּדָה מַכְשִׁיר. וְשֶׁאֵינָהּ גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְשֶׁאֵין לָהּ שְׁלֹשָׁה דְּפָנוֹת, וְשֶׁחַמָּתָהּ מְרֻבָּה מִצִּלָּתָהּ, פְּסוּלָה. סֻכָּה יְשָׁנָה, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין, וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין. וְאֵיזוֹ הִיא סֻכָּה יְשָׁנָה, כָּל שֶׁעָשָׂאָהּ קֹדֶם לָחָג שְׁלֹשִׁים יוֹם. אֲבָל אִם עָשָׂאָהּ לְשֵׁם חָג, אֲפִלּוּ מִתְּחִלַּת הַשָּׁנָה, כְּשֵׁרָה:

Une soucca de plus de vingt coudées de haut n'est pas valide. Rabbi Yehouda la déclare valide. Celle qui n'a pas dix palmes de haut, ou qui n'a pas trois parois, ou qui a plus de soleil que d'ombre, n'est pas valide. Quant à une vieille soucca, l'école de Shammaï la déclare invalide et l'école de Hillel la déclare valide. Qu'est-ce qu'une « vieille soucca » ? Toute soucca qu'on a construite trente jours avant la fête ; mais si on l'a construite en vue de la fête, même au …

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

85 **ותושב"כ . . שהן שמותיו של הקב"ה**

La source de Kehot pour ces mots (sa note est ci-dessous).

LA NOTE DE KEHOT

רמב"ן עה"ת בהקדמה, יונת אלם פכ"ט.

86 **שו"ה אבל תורה — בנפש**

Le manuscrit ne comporte pas les mots « dans l'âme » dans « par la saisie de la volonté dans l'âme ».

LA NOTE DE KEHOT

בכת"י ליתא ת"י זו.

mesure, identifié ici à la « maison » enveloppante.

Deuteronomy 6:5 דברים ו׳:ה׳

וְאָהַבְתָּ אֵת ה׳ אֱלֹקֶיךָ בְּכָל־לְבָבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדֶךָ׃

Et tu aimeras D.ieu, ton D.ieu, de tout ton cœur, de toute ton âme et de toute ta force.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

93 **אך אי זה בית . . בכל מאדך שהוא בבחי מקיף**

Le Tzemach Tzedek se réfère à ce passage, qui identifie la « maison » à « de toute ta force » comme relevant de l'enveloppement.

LA NOTE DE KEHOT

באוה״ת במדבר כרך ג פ׳ בלק (בהוצאה חדשה) בהוספות ע׳ 74 מציין לכאן.

94 **בגגו ובקירותיו**

Dans la version qui s'y trouve, après « son toit et ses murs », on a ajouté : « [et voir ce qui est écrit dans le maamar "Un psaume, un chant pour l'inauguration de la Maison"]. »

LA NOTE DE KEHOT

בסה״מ תרל״ח ע׳ רמ נוסף: [ועמ״ש בד״ה מזמור שיר חנוכת הבית]. ≠לקו״ת ברכה צח, ד ואילך.

95 **רוחו ונשמתו אליו יאסף**

Le verset du paragraphe 4, interprété là à l'encontre de son sens littéral : D.ieu rassemble Son esprit et Son souffle auprès de celui qui fixe son cœur sur Lui. Ici, il décrit la lumière enveloppante attirée vers le bas par la prière.

Job 34:14 איוב ל״ד:י״ד

אִם־יָשִׂים אֵלָיו לִבּוֹ רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֶאֱסֹף׃

S'Il tourne Son cœur vers l'homme, s'Il recueille auprès de Lui son esprit et son souffle ;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

איוב לד, יד. ע׳ באוה״ת פ׳ כי תצא ע׳ תתקכח.

96 **כריעות והשתחויות באבות ובהודאה תחלה וסוף**

Le Talmud énumère les bénédictions de l'Amida où l'on s'incline : celle des Patriarches (première bénédiction) et celle de l'Action de grâce, au début et à la fin.

Berakhot 34a:14 ברכות ל״ד א׳:י״ד

תָּנוּ רַבָּנַן: אֵלּוּ בְּרָכוֹת שָׁאָדָם שׁוֹחֶה בָּהֶן: בְּ״אָבוֹת״, תְּחִלָּה וְסוֹף. בַּ״הוֹדָאָה״, תְּחִלָּה וְסוֹף. וְאִם בָּא לְשׁוֹחַ בְּסוֹף כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה, וּבְתְחִלַּת כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה — מְלַמְּדִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁחֶה.

Nos Sages ont enseigné : Voici les bénédictions où l'homme s'incline : au début et à la fin des « Patriarches », et au début et à la fin de l'« Action de grâces ». Si quelqu'un voulait s'incliner à la fin et au début de chaque bénédiction, nous lui disons de ne pas le faire.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

97 **דלית מחשבה תפיסא ביה כלל**

La prière d'Eliyahu : « Aucune pensée ne peut Te saisir en aucune manière. »

Tikkunei Zohar 17a:10–12 תקוני הזהר י״ז א׳:י׳-י״ב

אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא בך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת (נ״א אתכסייא) מבני נשא. ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלגאו. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש בך.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

98 **ולאו מכל מדות**

La prière d'Eliyahu : D.ieu « n'est aucunement l'un de ces attributs ».

Tikkunei Zohar 17b:5–7 תקוני הזהר י״ז ב׳:ה׳-ז׳

אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין. ולאו משפט ידיע׳ דאיהו רחמי ולאו מכל אלין מדות כלל. קום רבי שמעון ויתחדשון מלין על ידך דהא רשותא אית לך (נ״א אתיהיב לך) לגלאה רזין טמירין על ידך מה דלא אתייהיב רשו לגלאה לשום בר נש עד כען. קם רבי שמעון פתח ואמר לך יי׳ הגדולה והגבורה וכו׳

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

99 **שו״ה וסובב — זה אביט . . אל זה אביט**

Plusieurs manuscrits omettent les mots allant de « et environnante » à « Et vers celui-ci Je regarderai » ; la note suggère qu'ils pourraient être un ajout du Tzemach Tzedek.

LA NOTE DE KEHOT

בכמה כת״י ליתא, ואולי זה הוספה מכ״ק אדמו״ר הצ״צ.

100 **ואל זה אביט**

D.ieu, ayant demandé quelle maison pourrait Le contenir, dit par l'intermédiaire d'Isaïe : « Et c'est vers celui-ci que Je porterai mon regard : vers le pauvre et celui qui a l'esprit brisé, qui tremble à Ma parole. » L'Alter Rebbe applique cela à la prière.

Isaiah 66:2 ישעיהו ס״ו:ב׳

וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה יָדִי עָשָׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־ה׳ וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי׃

Car ma main a fait toutes ces choses, et toutes ont ainsi vu le jour, dit D.ieu ; mais je regarderai celui-ci : le pauvre, au cœur contrit, qui tremble à ma parole.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

ישע׳ סו, ב. ראה לקמן יח, ד. לקו״ת ואתחנן ג, ג. וראה אוה״ת פ׳ ויחי כרך ב תי, ב.

101 **שמצינו במשה שבחטא העגל**

La note de Kehot renvoie à l'endroit où cela est expliqué plus en détail : Likkutei Torah of the Arizal.

LA NOTE DE KEHOT

ראה לקו״ת להאריז״ל ס״פ תשא. שם ר״פ ויקרא. פע״ח שער השבת פ״ח.

PARAGRAPHE 13

102 **ואת כל אלה ידי עשתה ויהיו כל אלה נאם ה׳**

> Le verset qui suit « Les cieux sont Mon trône », où D.ieu parle par l'intermédiaire d'Isaïe : « Tout cela, Ma main l'a fait, et tout cela est advenu, dit Havaya ; et c'est vers celui-ci que Je porterai mon regard : vers le pauvre et celui dont l'esprit est brisé. »

Isaiah 66:2 ישעיהו ס״ו:ב׳

וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה יָדִי עָשָׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־ה׳ וְאֶל־זֶה אַבִּיט אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי׃

Car ma main a fait toutes ces choses, et toutes ont ainsi vu le jour, dit D.ieu ; mais je regarderai celui-ci : le pauvre, au cœur contrit, qui tremble à ma parole.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

103 **עיניך יונים**

> L'amant fait l'éloge de la fiancée : « Voici, tu es belle, mon amour… tes yeux sont des colombes. » L'Alter Rebbe associe le regard à la pensée.

Song of Songs 1:15 שיר השירים א׳:ט״ו

הִנָּךְ יָפָה רַעְיָתִי הִנָּךְ יָפָה עֵינַיִךְ יוֹנִים׃

Voici, tu es belle, mon amour ; voici, tu es belle ; tes yeux sont des colombes.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

104 **וכריעות והשתחויות**

> Là, à propos de « Yehudah, tes frères te loueront », l'inclination (hishtachavayah) dans la Amida est une annulation totale de soi, au-delà de l'amour : comme lorsqu'il s'incline devant un roi, l'homme se met lui-même de côté, et cela atteint la lumière qui entoure tous les mondes (sovev kol almin), au-delà de l'ordre de la descente.

LA NOTE DE KEHOT

ראה לקמן מה, ג. ובלקו״ת שה״ש מה, ג.

PARAGRAPHE 14

105 **לא הביט און ביעקב**

> Bénédiction de Bilaam : « Il n'a pas observé d'iniquité en Yaakov, ni vu de méfait en Israël ; Havaya, son D.ieu, est avec lui. » Comprendre ici qu'il s'agit de la lumière enveloppante, qui ne dépend pas des mérites de chacun.

Numbers 23:21 במדבר כ״ג:כ״א

לֹא־הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא־רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹקָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ׃

Il n'a pas aperçu d'iniquité en Yaakov, ni vu de perversité en Israël ; D.ieu, son D.ieu, est avec lui, et l'acclamation du Roi retentit parmi eux.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

במדבר כג, כא.

106 **בוחן לבות וכליות**

> « Celui qui éprouve les cœurs et les reins est un D.ieu juste. » La lumière intérieure dépend de cet examen des sentiments véritables d'une personne.

Psalms 7:10 תהילים ז׳:י׳

יִגְמָר־נָא רַע רְשָׁעִים וּתְכוֹנֵן צַדִּיק וּבֹחֵן לִבּוֹת וּכְלָיוֹת אֱלֹקִים צַדִּיק׃

Oh ! qu'une pleine mesure de malheur atteigne les méchants, et que tu affermisses le juste ! Car D.ieu juste éprouve le cœur et les reins.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Proverbs 17:3 משלי י״ז:ג׳

מַצְרֵף לַכֶּסֶף וְכוּר לַזָּהָב וּבֹחֵן לִבּוֹת ה׳

Le creuset est pour l'argent, et le fourneau pour l'or ; mais D.ieu éprouve les cœurs.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

LA NOTE DE KEHOT

ע״פ תהלים ז, י׳. וראה בסה״מ תקס״ה ח״ב ע׳ תשיד שמביא הפסוק בוחן לבבות ה׳ (משלי יז, ג).

LikuteiTorah.com
LA PARACHA 'HASSIDIQUE

À propos de cette édition

Cette édition contient le texte hébreu, la traduction française, nos explications et les notes.

The Hebrew text of Torah Ohr: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

Notre traduction française, faite à partir de notre traduction anglaise de l'hébreu, sans les notes de Kehot : CC BY-NC 4.0.

Nos explications, avec la présentation, les questions et la page pour les enfants : CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sources citées, via Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); The Metsudah siddur, 1981 (CC-BY); Translation based on the Metsudah linear siddur, by Avrohom Davis, 1981 (CC-BY); Daat Shemot Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); OYW (Public Domain); Vilna Edition (Public Domain); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Sefer Yezirah, trans. by Isidor Kalisch. New York, 1877 (Public Domain); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Wikisource Bereshit Rabbah (CC-BY-SA); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY).

Cette édition dans son ensemble : CC BY-NC 4.0. Synagogues, écoles et projets à but non lucratif peuvent la copier, l'imprimer et la partager librement, et demander des dons pour couvrir les frais d'impression ; elle ne peut jamais être vendue. Citez Kehot Publication Society et likuteitorah.com. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/

La traduction française a été faite à partir de l'édition anglaise de likuteitorah.com avec l'aide de l'IA (openai/gpt-6-luna-pro:batch), l'hébreu en regard pour vérification ; elle n'a pas encore été relue par un éditeur humain. Vérifiez sur l'hébreu tout ce qui est important.

Le Rabbi a demandé que les maamarim de la paracha de la semaine, la « Paracha 'hassidique », soient étudiés pendant cette semaine, répartis sur ses sept jours (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725 · Toras Menachem vol. 42, pp. 306–309). Pourquoi l'étudier, et les bénédictions du Rabbi : likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/

Un projet gratuit et non commercial ; rien n'est vendu ici. Sans lien avec Kehot, Sefaria ou la Bibliothèque de Loubavitch. © likuteitorah.com

Depuis likuteitorah.com/fr/torah-ohr/bereishis/1/

DÉDIÉ EN L'HONNEUR DE

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

Le père du Rabbi, Reb Lévi Its'hak